

BUDAPEST

A VÁROSLAKÓK FOLYÓIRATA

2017/5

Sebestyén László felvétele

TARTALOM

	SÉTÁLUNK, SÉTÁLUNK	
◀	Lakómárvány <i>Horváth Júlia Borbála</i>	2
	Színek a telepen <i>Jolsvai András</i>	4
	BLOGBARÁTOK	
◀	Budán, ott, ahol a 6-os megáll <i>Kovács Veronika</i>	6
	A NAGY HÁBORÚ „Virágos mankót adjatok kezébe!” <i>Daniss Győző</i>	9
	ÖTVEN ÉVE	
◀	A krumpliceves még krumpliceves <i>Elek Lenke</i>	12
	Simplicissimus Budapestje	14
	Ajánlom Porzót <i>Ráday Mihály</i>	16
	Shakespeare meghajol <i>Buza Péter</i>	18
	„Elkoboztak egy életet” <i>Csontó Sándor válogatása</i>	19
◀	Greguss Gizi hagyatéka <i>Buza Péter</i>	22
	SZOBORPARKŐR	
	A vasember <i>Jolsvai András</i>	24
◀	A Múzeumkert fái <i>Debreczeni-Droppán Béla</i>	25
	Babiczky Tibor: A közép	28
	„Terülj, terülj asztalkám!”	28
	Bagolyröpte Pest felett <i>Debreczeni-Droppán Béla</i>	28
	Széttépett esztendők, 1938–1944	30
	Baselitz. Újrajátszott múlt	30
◀	Tájban élő ember	30
	22. Múzeumok Majálisa	31
	Operett és krimi az Átriumban <i>Zappe László</i>	31
	Bécsben a hatvanas évek magyar épületei	32

BUDAPEST szeret nagyot álmodni. Üdvölede a Gellérthegy tetején, felhőkarcoló a Városháza tisztviselőszeregének, sugárút a sűrűn lakott Erzsébetváros kellős közepén. Csak néhány azon tervek közül, amelyek évtizedeken át megvalósítandóként szerepeltek a város tervasztalán, aztán szépen csendben (esetleg csúnyán és hangosan) átsuhantak a feledésbe. E pillanatban úgy tűnik, ez a sors vár az úgynevezett Liget projektre is: arra a múzeumegyüttesre, amelyet ígérete szerint már 2018-ban avatni akart a kormány, de még egyetlen kapavágás nem sok, annyit sem tettek a megvalósítás érdekében.

Persze joggal vetődik fel a kérdés, hogy jól fogalmazzuk-e meg az első mondatot. Budapest maga vagy a Budapest városépítéséről, pénzének költségéről jobbára a polgárok teljes kizárásával döntő országos és fővárosi vezetők szeretnek valójában álmodni? Ez nehezen eldönthető kérdés, mert sok évtizede megcsontosodott szokás, hogy a városiak már rendre csak a megvalósulás küszöbén találkoznak a leginkább őket érintő elképzelésekkel, így a normális párbeszéd, a készülő tervek tárgyalásos módosítása helyett minden „ügy” elkeveredett tiltakozással, a NEM és a CSAKAZÉRTIS reménytelen összecsapásával indul. (És ritka kivétel, ha nem úgy is fejeződik be.)

Így történt a Liget esetében is. Jól hangzik persze, hogy kedves budapestiek, kaptok öt múzeumot, egy új, hatalmas állatkertet, és még a parkot is felújítjuk nektek, örültök, ugye, de a kormány éppenséggel nem bejglit süítő nagymama, a polgár meg nem kisunoka – az előbbi valójában az utóbbi pénzét költi. Amikor tehát a polgár azt kérdezi, hogy miért pont azt, miért pont ott, miért úgy, miért annyiért, akkor nem okvetetlenkedik, hanem szoros elszámolásra tart igényt. És a Liget projektben éppen ez a hiba az első perctől kezdve: soha senki nem magyarázta el hihetően, miért pont arra az öt múzeumra van szükség, miért a város egyetlen élhető közparkja kellős közepén, és hogy tényleg nem lehetne-e 200 milliárd forintot ésszerűbben elkölteni.

Pláne akkor válik gyanússá a dolog, amikor a polgár azt tapasztalja, hogy tényleg senki sem történik ugyan, viszont minden folytonos változásban van. Egyrészt az egész Városliget kikerül mindenfajta hatóság felügyelete alól, másrészt a papíron hol itt, hol ott tűnik fel egy addig nem látott múzeum, egyesek kipotyognak a tervből (pont a végveszélyben sínylőddők), mások belekerülnek (mondjuk egy színház, amely elvileg „rekonstrukció” ugyan, de már most másfélszer akkora a tervasztalon, mint a valóságban volt). Ma ott tartunk, hogy még egy göröngyöt nem lökött odébb senki, de már minden kétszer annyiba kerül, mint kezdetben, a Közlekedési Múzeum egyszerűen eltűnt a föld színéről, a park sivárabb és kókadtabb, mint valaha, és 2018-ban ha egyáltalán valami, akkor legfeljebb aranyáron épített bódék (oppardon: a 19. századi mintát hitelesen idéző pavilonok) díszelgnek majd a romok között.

A pénzen persze kár lovagolni, a polgárok a milliárdoknál menetrendszerűen elvesztik a fonalat, de amúgy Wagner urasan hadd idézzünk egy olyan összeget, amelyet mindenki megért. Csak az 22 millió forintjába került az adófizetőknek, hogy a Liget projekt Cannes-ban „majdnem” elnyerjen egy ingatlanfejlesztési díjat, úgymondá a szakma Oscarját. Ingatlanfejlesztési, ismételjük meg, és itt visszakanyarodhatunk ahhoz az alapvető tényhez, hogy amiről beszélünk, az mégiscsak a Városliget, Budapest első számú közparkja. Innen nézve nem is meglepő, hogy a tiltakozók lehangosabbjai és legkitartóbbjai immár egy éve a parkot védik. A Ligetvédők számos alkalommal oda-kötötték magukat a fához, letáboroztak a zöldben és újra, meg újra megkérdezik: ha valaki a Városligetet akarja megújítani – ami jócskán ráférne –, az miért ingatlanfejlesztéssel lát neki a feladatnak?

Ezen a nyomvonalon indult el az LMP VII. kerületi képviselője, Moldován László is, amikor – látva az olimpiai népszavazás elementáris sikerét – referendum kiírását kezdeményezte a Liget ügyében. Az ötlet kitűnő, nagy összegű fogadást tennék rá, hogy ha azt kérdeznék Budapest polgáraitól, éppen a Ligetben akarnak-e pompás új múzeumokat, akkor elsöprő nem lenne a válasz. A baj csak az, hogy Moldovánnak egyetlen kérdés föltevése érdekében engedett volna aláírásokat gyűjteni a Fővárosi Választási Bizottság, de a Kúria még ezt is letiltotta: ez arra irányult volna, hogy 65-ről 70-re emeljék-e a zöldfelület kötelező arányát a Ligetben. Ami persze szép és fontos dolog, de aki látta valaha, hogy látványterveken mennyi zöldet képes kimutatni a Városliget Zrt. akár a betonfalakon is, azon ettől az öt százaléktól még nem lesz úrrá a hurráoptimizmus.

Egyszóval most, hat évvel a tervek bejelentése (és 197 milliárddal a kezdetben saccolt szűk 4 milliárdos költségvetés) után láthatóan mindenki csak csendben halogat a Városliget környékén. A kormány nem ingerelné a Ligetvédőket és a jövő évi választások utánra igyekszik halasztani mindent – a húzós árú tervezésen-tanácsadáson kívül –, a törvényesség útját járó természetvédők pedig csendben tűrik, hogy meg sem próbálhatják kivitelezni a saját ötletüket.

A koreográfia a régi: az álmokkal torkig lévén legyint és foteljében hátradől eközben egész BUDAPEST

BUDAPEST

a városiak folyóirata

Pro Cultura Urbis díj 2007

XL. évfolyam, 5. szám
megjelenik minden hónap 15-én

Alapítva: 1945

I–III. évfolyam: 1945–1947

szerkesztő:

Némethy Károly, Lestyán Sándor

IV–XXVI. évfolyam, 1966–1988

szerkesztő:

Mesterházi Lajos, Fekete Gyula,

Vargha Balázs, Jávor Ottó, Szabó János

Főszerkesztő:

Buza Péter

Olvasószerkesztő:

Saly Noémi

Szerkesztőbizottság:

Angelus Róbert, Buza Péter,

Csontó Sándor, Hidvégi Violetta,

Kirschner Péter, N. Kósa Judit (publicisztika),

Saly Noémi, Sándor P. Tibor (archív fotó),

Sebestyén László (fotó),

Török András (Simplicissimus Budapestje)

Facebook oldalunk szerkesztője:

Vadász Ágnes

A szerkesztés műhelye

a Nagy Budapest Törzsasztal

A szerkesztőség levelezési címe:

1054 Budapest, Honvéd utca 3.

E-mail: budapestfolyoirat@summa-artium.hu

Honlap: www.budapestfolyoirat.hu

Kiadja

Summa Artium Nonprofit Kft.

Felelős kiadó: Török András

1054 Budapest, Honvéd utca 3.

Telefon: 318-3938, fax: 318-3938

Lapigazgató

Szűcs Andrea

A BUDAPEST partnere

a Városháza Kiadó

Kiadóvezető: Csomós Miklós

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

1088 Budapest, Szabó Ervin tér 1.

Telefon: 411-5000

Terjesztés:

Magyar Posta

Reklamáció: 318-3938

A folyóirat megjelenését az NKA támogatja

Tördelés:

Görög Gábor

Nyomdai munka:

Pharma Press® Kft.

1037 Budapest, Vörösvári út 119-121.

telefon: 577-6300, fax: 323-0103

ISSN: 1785-590x

Nyilvántartási szám: 2.2.4/237/2004

A borítón:

Lakómarvány

(2. oldal)

A hátsó borítón:

„Elkoboztak egy életet”

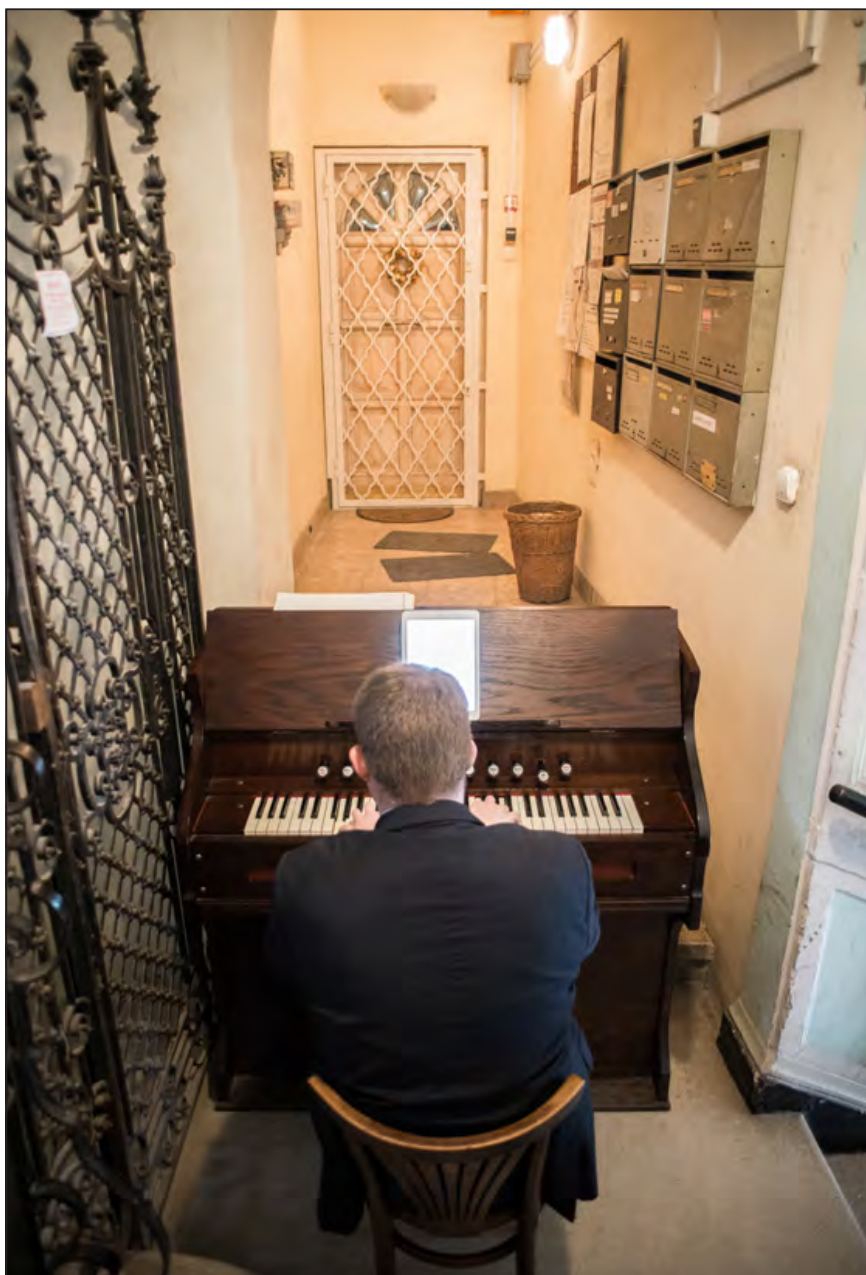
(19. oldal)

SÉTÁLUNK, SÉTÁLUNK

Lakómárvány

szöveg: Horváth Júlia Borbála, fotó: Sebestyén László

Hír: A Dunával együtt élünk, amelynek partjain a magyar történelem ünnepei és tragédiái zajlottak. A folyó két oldalán sorakozó házak bemutatására vállalkozik az idei Budapest 100 program. A Rákóczi hídtól az Árpád hídig mintegy tíz folyamkilométer a távolság. A kishajók a pesti oldalon nyolc, a budain hét állomáson kötnek ki. Sétálva, villamossal vagy bringával mindkét partot végigjárni és közben a házakba is benézni – igazi kaland! A rakpartok jövője vitatéma és sürgető urbanisztikai feladat. (Budapest 100 nyomán)

A hírre soha nem látott nyüzsgés keríti hatalmába a várost. A lakosság fittyet hányva a késő-téli időjárásnak, kulturális szomját és társaságigénylő hajlandóságát kiélendő felkerekedik. Egyesek esküsznek a tematikus szervezésre, mások sodródnak az eseményekkel. A többség e két stílust egyesíti magában: otthon tervet készíteni, azután a véletlennek is megadni, ami jár. Nem pihennek a túraszervezők sem; két nap alatt szinte az egész éves adagot kibeszélik, befogadják, lejárják. Az utcán hömpölyög az urbánus lét, mesziről látszik, mely ház, intézmény vagy érdekes helyszín vállalt feladatot az idei sétasorozaton.

Hiszen ez egy igazi Stowasser... Ne mondja... És száz éves, akár a ház, ami előtt fújják... Nem úgy az előadó, aki szeretné százéves korában is fújni...

Azt fújhatja... Efféle entrée-val indul mulatság, és Stowasser János cs. és kir. hangszerkészítő mester valószínűleg kedvét lelné a látványban, amint egy kerületi suhanc vállalt az egykori műhely ajtajának vetve az In the mood-ot játssza altszaxofonon. Megadatik hát a hangulat, első állomás, első élmény – de nem az utolsó.

A Lánchíd utca 5. szám lakóépületet a cseh hangszergyártó, Stowasser János építtette, 1901-ben, s a földszinten rendezte be híres üzemét. Bár a kivitelezést Pöltz Antal végezte, a házat állítólag maga Stowasser tervezte, amely legendát a neobarokk kiugrók, mintegy hangszer utánzó formái miatt tulajdonítottak neki. Nem, a mester nem itt lakott, hanem a kilencedik kerületben...

A látogatók nehezen szakadnak el a zenesztótól. Tömött sorok kigyóznak fölfelé a szűk lépcsőházban, a kapualjban harmónium szól, a második emeleten kibelezett lakást csodálnak (értsd: tégláig lecsupasztított felújítás), s irigykednek. *Szívesen bevakolnám akár a pusztát két kezemmel, s utána ötven évig unottan nézegetném a vizet – karosszékből...* A padlásra érkezvén végre rájuk szakad a 4:1-ben kilátás: Duna-part, Lánchíd, Alagút, Budavári Palota. *Beengedne körülnézni?* A lelkes városjárók mindenre kíváncsiak; fizetség a bácsi bevásárló szatyrának fölcipelése a harmadikra. De nincs megállás, a következő helyszín öt perc kényelmes sétányira, az előcsarnokban már folyik a szó.

1825. november 3-án a pozsonyi országgyűlés ülésén Felsőbüki Nagy Pál, a rendi ellenzék vezéralakja élesen kikelt a nemzeti kultúra és az anyanyelv ügye iránt bűnös közönnyel viseltető mágnások ellen. Mint

tudott, erre reagálván az ifjú gróf Széchenyi lovas kapitány, a Magyar Tudományos Akadémia megalapítására felajánlotta egy évi jövedelmét.

Megilletődve szemlélődnek a látogatók, előnyben vannak, akik idegen nyelvet területesen sem jönnek zavarba, mivel a külföldiekre is gondolván, a vezetés ezúttal német nyelven folyik. Az értők, miközben csodálattal belesznek az Akadémia dísztermébe, megismerik a falra festett történelmi képek históriáját, és a tudományos életnek a Monarchiától a rendszerváltókig terjedő időszak fényes és homályos eseményeit.

Az bizonyos, hogy az intézmény első és máig ható eredménye a magyar nyelvtan egységesítése, valamint az első helyesírási szabályzat kiadása volt. Azok nélkül ma nem valószínű, hogy tudományos életünk kellőképpen megalapozott lenne.

Gut, sehr gut... Bólogatnak a vendégek, végül Károly finoman a neje fülébe súgja: Klárkám, tartsd meg székfoglalódat... Klára hálásan az urára pillanat, majd a pulpitusra lép, s helyet foglal az írnok asztalánál, Karcsi szorgalmasan fényképez. Az akadémiai lét is gyorsan megszokható, a további termék (képtár, könyvtár, filmtár) bejárása rutinművelet. A tudomány után viszont következhet további hétköznapi lakóhelyek ünnepnapjára bejárása.

Kollár József és Révész Sámuel egyaránt a Műegyetemen tanult. A vizsgák után Schmahl Henrik irodájában helyezkedtek el, és barátságuk végleg elmélyült.

1900-ban társakká váltak, s az első világháborúig együtt dolgoztak. A másfél évtized alatt több, mint százötven épületet építettek együtt, azok mindegyike magán viselte a kézjegyükké vált, gótizáló elemekkel kevert geometrikus szecesszió stílust.

A Kossuth téri lakóházba mintha az Akadémia kisszobájába lépni, a lépcsőház márványpados pihenővel várja a belépőt, hol örömmel növekednek hatméteresre a dísznövények, s elférnek az esernyőtartók, viszont kiüzetnek a kerékpárok. *Lehorzsolódik a fal, ha mindenfélét nekitámasztanak... Ez nem lakómárvány, hanem igazi... Elza néni igazi házpatrióta, büszkén mutatja az üvegezett elektromos doboz mögé illesztett századfordulós folyami térképet. Tetszik látni, ha annak idején nem vágták volna le a kacsaringókat, most bizonyára egy bárkán beszélgetnének...*

Nem rossz ötlet, s ha már ilyen multilokálisra sikerült ez a kirándulás, folytatódik egy kézzel fogható dunai élménnyel, az egykor legnagyobb hullámokat verő hajó, a Kossuth bejárása következik.

Üdvözlöm az újonnan érkezőket. Mint ahogyan az egyenruhám is láthatják, kapitány volnék; nyugalmazott De nem ám folyami hajós, hanem tengerész! Egykor, ha nem is túl széles mederben, de volt kifutónk a tengerhez... De ezt most hagyjuk... A termes gőzöst eredetileg Ferdinánd Főhercegnek hívták – a trónfosztás után pedig Leányfalunak –, és a Ganz Danubius gyárban készítették 1913-ban. A vasmacska? Később mutatom azt is.

Az ifjú sétálók viszont azonnal a lényegre térnek, s a csoporttól elmaradva szemlélik a hajó legfontosabb szervét. *Akkora lánc szükséges, mint a mélység... A kapitány szelíden javít: kétszer akkora, de tekintélyes vastagságú legyen, mert valójában annak súlya stabilizálja a hajótmeget... A gyerekek feltalálják magukat, és villámgyorsan letöltöttek egy mobilalkalmazást, miáltal hosszú időre lehorgonyoznak a virtuális vízi élmények világában. A kapitány zavartalanul folytatja a visszaemlékezést.*

Nem mondom, hogy könnyű életünk lett volna annak idején. Sok munka, kevés szabadidő, néhány kikötői kaland. A legénység egy évben háromszor két decibort kapott, szentesétől húsvétig elosztva. Egyszer kihágásért engem is lefokoztak, és utasítottak, hogy vegyek le egy stráfort az egyenruhámról. Nem tettem, mert tudtam, hogy rövidesen jóváteszem, és visszakapom a rangomat.

A társaság nagy szemekkel nézegeti a Duna gyöngyszemének sárgult fotóit, néhányan a működő étterembe is felmerészkednek. Óvatosan lépnek a fedett fedélzetre; alattuk hullámos, nyikorgó parketta, fölöttük sekély mennyezet, ajánlott behúzott nyakkal közlekedni. A teraszon szépen terített asztal, pislákoló gyertya és szélfogó, a házasodó kedvűeknek különterem a Sisi és Ferencz József muzeális kabin szomszédságában. *Kossuth, Széchenyi, Dunaföldvár... Micsoda hajók voltak... Apa elérékenyülve gondol vissza atlétikusabb korszakára, amikor a kielboat réa eső darabját fél kézzel dobta a stégre, és a hajónaplóba amúgy futtában bejegyezte: útirány, mindig csak fölfelé...*

A gyors kávé után viszont nincs mentés, indulni kell tovább. A kijáratnál már nyomakodik befelé a következő csoport, a társaság egy része a Vigadóból jött és a Commerz Bankba, onnan az egykori Vagyontalan Hivatalnokok Bérházába tart (Belgrád rkp. 27.). Rövidesen kezdődik a *Szemfüles nyomozók* című játék is, ami nem más, mint málnaszörppel és zsíros kenyérral táplált felfedezőtúra, miközben az udvaron a városi vegyeskar többszólamú oratóriumrészleteket ad elő; a teljes vásárcsarnoknegyed ki- és bekötőiről nem beszélve. Másnap pedig ugyanez folytatódik Budán. *Kegyelmet... – könyörögnek az alkalmi és a profi sétálók, s egybehangzón elhatározzák, hogy a következő havi kirándulás éppen ennek ellentéte lesz, vagyis: lassan, nagyon-nagyon lassan... ●*

Színek a telepen

szöveg: Jolsvai András, fotó: Tanyi Adrienne

Miközben bolyongunk a városrész sűrűjében, arra keressük a választ, mit kezd, mit kezdhet az ember a régi lakótelepével a huszonegyedik század elején. Angyalföld, mint mindenben, lakótelepekben is gazdag: van telepe a húszas-harmincas évekből (igaz, akkor még nem nevezték így), van az ötvenesből, s aztán a hetvenes-nyolcvanasból is. Igaz, itt nem voltak korlátlanok a lehetőségek a teleptervezők számára (nem volt nagyszabású beépítetlen terület, mint Káposztásmegyeren vagy Újpalotán, s nem bontottak le egész városrészeket, mint Óbudán, például), itt viszonylag szűkebb területen (egy-egy gyárüzem vagy bádogváros helyén, esetleg kertes házas övezetben) születtek meg ezek a régiók, amelyeknek (mármint a korlátolt lehetőségeknek) mára inkább az előnyei láthatóak: tudniillik, hogy a telep szervezésen beleépül a környezetébe, nem lesz magára maradó és sokszor leszaka-

dó zárvány, mint a városszéli óriástelepeknél látjuk.

Anélkül, hogy elvesznénk az előnyökről s hátrányokról szóló, véget nem érő vitában, néhány dolgot azért érdemes, indulásképpen, megjegyeznünk.

Az egyik, hogy Angyalföldön a telepi lét, mindenkinek, aki részesülhetett benne, akár a háború előtt, akár utána vagy később, előrelépés volt: társadalmi felemelkedést jelentett. A másik, hogy ma viszont a többségnek az ellenkezőjét jelenti: aki megteheti, tovább lép, a frissen épített modern kistelepek vagy a kertes házak irányába. (Feltéve, ha a tizenharmadik kerületben akar maradni, de az itt élők többsége, hiába na, lokálpatriotizmus is van a világon, mindenképpen itt szeretné járni az útját, a Váci út és Lehel út között, hogy *Zsüti* úr halhatatlan slágerszövegét idézzük.)

A másik, hogy a lakótelep, filozófiáját tekintve, közösségi műfaj, s mint ilyen,

fiataloknak van kitalálva: jobbra kisgyerekeseknek, ráadásul. (És ez csak az elméleti rész, mely a házak és terek elosztásáról meg a lakások belső logikájáról szól, a kicsi konyha, nagy játszótér elvről. De a valóság, különösen a magyar valóság ezt még néhány emlékezetes árnyalattal színesítette is. E sorok írójának abban a szerencsében volt része, hogy majd egy évtizedet élhetett újonnan épült lakótelepen, tízemeletes szalagházban ráadásul, pontosan tudja tehát, milyen egy házgyári betonból rohammunkában épült lakásban létezni, ahol hétszámra elromlik a lift, eltömődik a szemétdobó, átfúj a szél az illesztéseken, és kínó a fű a szőnyegpadló alatt. Ahol mindent, de mindent újra meg kell csinálni saját kezűleg – fürge mesteremberek egész hada élt ebből egykor –, ahol hatemeletnyi távolságból minden áthallatszik, ahol a közösséget a hiány hozza létre.) A fiatalok azonban, ahogy a telepek,

egyszer csak megöregszenek, a lakóközösségi arányok megváltoznak, amely tény új kihívások elé állítja a városrész vezetését éppúgy, mint az ott lakókat. Hogy ezekkel a kihívásokkal miképpen lehet megbirkózni, erre kerestük a választ.

Az Országbíró utcai lakótelepet (melyet hajdan Szegedi útinak neveztek – ez is érdekes, hogyan változnak az elnevezések, mindig pontosan követve a hangsúlyeltolódásokat, lásd például még a Fiastyúk és Vizafozó történetét) érdemes talán a Petneházy utca felől megközelíteni. Ott van a határ, az utca túloldalán izgalmas, modern, új épületek és régesrégi házak váltják egymást, bennük olyan rejtélyes boltokkal, mint síkölcsönző meg vitorlásbérlet, pedig tudtommal a környéken se hegy, se tenger.

A toronyházak közötti teret egy szerteágazó oktatási létesítmény uralja, melyet a hajdani iskola átépítésével, újrarendelésével hoztak létre. Egy magániskoláról van szó, egy ismert nemzetközi lánc egyik tagjáról, mely több új épületrésszel (többek között egy hatalmas tornacsarnokkal) gazdagította a hajdani iskolát, s így, nagy udvarával (mely aztán egy kisebb, közösségi egyenlőségi játszótérben folytatódik) illetve a bejárata előtti hatalmas térrel tökéletesen felügyeli az egész tömböt a Röppentyű utcától a Béke térig bezárólag. A sétáló egy gazdag, jól prosperáló magániskola külső képét látja maga előtt, remélve, hogy a valóság és a látszat ezúttal nem esik távol egymástól.

Az Országbíró utcára érve értjük meg a ráncfelvarrás igazi logikáját. A városrészrendezőik ugyanis az utóbbi időben sétálóutcává alakították a telep központi

helyen lévő keresztútját (ledíszkövezték, kicsinosították), s ez a tett levegőhöz juttatta az egész tömböt. Boltok, padok, útjelző táblák, játszótérek és rekreációs tornaudvar követik egymást, utóbbi áldásaiból, meglepetéseimre, inkább az élemedett korosztály veszi ki a részét.

Azt nem tudom, mennyire nehezítette meg ez a döntés a járművekkel közlekedők életét – a gyalogosokét, sétálókét, ráérőkét, tehát a nyugdíjasokét természetesen megkönnyítette. (És sokkal biztonságosabbá tette az iskola környékét is.) A házak egy részét a ma divatos pasztellszínű megoldással újították fel s szigetelték le (szemre szép, annyit megállapíthatunk, különösen annál a házgyári egyenszürkénél szebb, ahonnan indultunk), más része még várja a megújulást: a fák szépen megnöttek, a parkok tavaszi képet mutatnak, talán csak díszkőből van több az elégnél, de így legalább pompás felvonulásokat tarthat itt, akinek erre van igénye.

Utunk második állomását némileg hebe-hurgyán Gyöngyösi utcai telepnek fogjuk nevezni. (Zoli barátom, aki itt nőtt fel, még Madarász utcainak hívta.) Nincs adat arra nézvést, hogy a Murányi Vénusz egykor (ti. a barokk idején) oly népszerű szerzőjének bármi kapcsolata volna az ő korában még lakatlan Angyalfölddel, ez a környék mindenesetre széltében-hosszában az ő nevét viseli. Van utca és sétány, és van mindenféle bolt, intézmény, efféle, mely nevében a gyöngy szó különféle variációit őrzi, nem sejtve, hogy itt egy tizenhetedik századi költőről, és nem a Gyöngyös felé vezető útról van szó.

Errefelé könnyebb volt a tömbrehabilitálók dolga, mert az építők, akiknek a régi Tripolisz helyén felhúzott bércaszárnyak (Hiszekegy-ház, csak annyit mondom, részletekért tessék *N. Kósa Judith*hoz fordulni), egy kórházi tömb, egy gyárüzem, egy templom és oldalágai, valamint egyenkertes-házak (esetleg kertes egyenlőségi, szintén telep a maga módján) közé kellett a panelhalmot (ezt meg *Sumonyi Zoltán*tól kölcsönöztem, kitűnő könyvére utalva) felépíteni, ezt szerencsére elég szellősen tették. Így aztán a maiaknak csak ki kellett használni az adódó lehetőségeket. Meghosszabították és kibővítették, valamint csodás sétálóutcává varázsolták a Gyöngyösi-sétányt (hadd dicsérjem meg a kertészeket külön, és ha már, akkor a tavaszt is), amely így tényleg a telep agorája, találkozási pontja lett. Nem véletlen, hogy itt egyetlen bolt sincs lakat, itt minden él, vibrál, működik, van szépségszalón és mosoda (ez egy amerikai mintára terjedő új divat Pesten), pékség, cukrászda, közért meg ezernyi más. Aztán padok, szökőkút, játszótérek, sportudvarok. (Utóbbiak, ha jól értem, az iskolához tartoznak.)

Sajátos világ ez, van külön hangulata, íze, s – ez egy séta során is látszik – van öntudata. A helyiek maguk is szépítik, vigyázzák, javítják a környéküket, itt a közösségi tér valóságos közösséget is teremt, évente több alkalommal is rendeznek mulatságokat, összejöveteleket, utcabálokat. S most, hogy észak felé bontják, bontogatják a régi gyárépületeket (még van néhány rom, a fotós kedvéért), felsejlik a telep lehetséges folytatása is, immár igazán huszonegyedik századi eszközökkel.

Ha megérjük, megnézzük majd azt is. ●

BLOGBARÁTOK

Budán, ott, ahol a 6-os megáll

Kovács Veronika, Lásd Budapestet

A Karinthy Frigyes út 4-6. számú ház történetét három szálon is gombolyíthatnám, de mindenekelőtt be kell vallanom, hogy ide is egy „véletlen” folytán csöppentem. Az eredeti terv szerint egy Villányi úti házat szerettem volna megismerni, s ehhez utam a Móricz Zsigmond körtéren át vezetett. Leszálltam hát a 6-os villamosról, és a hömpölygő tömeg közepén megállva csak néztem hosszan ezt a hatalmas fehér épületet a megállóval szemben.

A szép üvegajtó nem rejtette maga mögé kincseit, így bekukkantottam. A látottak alapján, nem volt már kérdés, hogy meg kell ismernem! A kapuban talákoztam egy mosolygós idős hölgygel, aki készségesen mesélt az épületről, s említette, hogy pár éve készült egy tanulmány is arról, milyen korabeli díszítéseket és tervezői megoldásokat hordoz a ház. *Szegevári Irén* néni pedig meg is hívott egy következő alkalomra, amikor ráérősen, kényelmesen beszélgethetünk.

Épületes történetek

A házat kívül-belül alaposan megcsodáltam, s mire egy hét múlva csöngettem, már olyan volt belépni ide, mintha hazajönnék. A lépcsőházakban járva mindig elképzelem, milyen lehetett régen nehéz habos ruhákban járni itt, vagy cselédként cipekedni az olykor hihetetlen keskeny és sötét csigalépcsőn. De egészen más az, amikor ezek a történetek egy valódi elbeszélés alapján elevenednek meg. Irén néni

hallgatva néha meghatódtam, máskor jókat neveltünk, de bizony a személyes történetekben voltak egészen szívbemarkolóak vagy hátborzongatóak is. Így telnek hát meg étellel a minket körülvevő háznak nevezett „kövek”, és így élnek tovább emlékezetünkben.

Amíg a 6-os villamosra várunk, merüljünk el kicsit a ház történetébe – s, ne bánjuk, ha a mese végére már több villamos is nyitotta ki és csukta be ajtaját, hátrahagyva bennünket.

A levéltárban az eredeti dokumentumokon 1914-et írnak, *Bach János* tervei alapján egy ötemeletes ház készül, *Schneller Jenő* és neje, *Fill Ludmilla* megrendelésére, az akkor még Verpeléti utca 4–6. szám alá.

Az építész nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy a korszak legelőkelőbb díszítőelemeinek felhasználásával gyönyörködtessen. Így került ide a tömör bejárati ajtó helyett egy nagy, átlátszó, fazettázott üvegezésű kapu. A tágas előtér fala három méter magasságig kőburkolatot kapott. Felette a mennyezeten összeérő fehér és krémszínű stukkó látható. A főlépcsőház felé márványkaros korlát vezet, a körfolyosós udvarra pedig tölgyfa-

keretes, kétszárnyú üvegajtó, felülvilágító ablakkal. A szép díszes ólomüveg virágcsokor-mintával köszönti a látogatókat.

Az udvaron nem csak a járószint készült Zsolnay lapokból, de körben a lábazat éppen olyan, mint amelyet a Millenniumi Földalatti Vasút megállóinál használtak. A hátsó, cselédlépcső mellett a teherliftől jobbra a keskeny ajtók mögötti mellékhelyiségeket ma már raktárnak használják. A szegecselt acélgerendákon függő, kanyargós körfolyosókon eddig még sehol másutt nem látott Zsolnay lapok érdekes virágmintái kísérik lépteinket. A legfelső szint üvegtetejét kacskaringós kovácsolt-

vas konzolok tartják. Az orsós főlépcsőház falát halványzöld csempe borítja.

A belvárosi épületek gyakori díszei voltak ezek. Láttam már sárgát, világos- és sötétkéket, rózsaszínt, meggyszínűt, illetve a zöld különböző árnyalatait is. Egyik szebb, mint a másik! Igazán változatos és egyedi külsőt kölcsönöznek a háznak. Ezek a megoldások azonban nemcsak a közösségi tereket ékesítik, hanem a lakások köves helyiségeit is. Az átépítéseket és felújításokat követően jó részüket már lecserélték, de Irén néni egy eredeti csempedarabot megmentett és nagy örömmel emléke, ajándékként megkaphattam tőle!

Személyes élmények

Beszélgetésünk során tudtam meg, milyen volt a környék az ő gyerekkorában, és a hosszú évek során hogyan változott. Az 1930-as években még csendes, nyugodt vidék volt ez, a Karinth Frigyes út sem épült be teljesen. Édesapjával gyakran sétáltak ki a Dunához a készülő töltsékre. Akkoriban a Feneketlen-tó partja rendezetlen, vadregényes vidék, a körtéren még járt a HÉV, és a kis régi játszóteret, a mai Gomba helyén, körbefonta a forduló villamos. Osztálytársaival a Gárdonyi téri iskola padjait koptatták, majd a Szent Margit Gimnáziumban apácák nevelték. A szomszédban, a Villányi úton, a mai Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem mellett ekkor még állt a háborúban megrongálódott Schmidt-villa és dzsungelkertje.

A Karinth Frigyes út 4–6. számú ház nagy tömbjében, a Bicskei és a Bartók Béla utcák felé a majolika díszes, Renault felirátú földszintes épület garázs- és szervizként szolgált. Szomszédjában a háború előtt a Ketter étterem és Söröző gesztenyefás, boxos elrendezésű kerthelyiséggel, sövénykerítéssel és hangulatos cigányzenével várta vendégeit. A hely a háború után Borostyán, majd Bukarest nevet kapott. Utóbbi időszaka alatt a román nemzeti konyha remekeit sorolta az étlap. Később ide bankot építettek.

Itt, a 4–6-ban rövid ideig a bejáratától jobbra működött a Lágymányosi zsinagóga átmeneti imaháza. Helyét később kávéház, majd közért és zöldséges vette át. Mellette férfi-női fodrász fogadta a kuncsaftokat. Mostanra itt már csak férfihajat vágnak, de a szomszédos húsbolt a hölgyeket is kiszolgálja. 1945 után a volt bórdíszmű – ma dohánypult – helyén egy bácsika rádióműszerész-boltot nyitott, nyilvános telefonfülkét is üzemeltetett. A mai nyomdai üzlet a Királyi Írószér és Papírboltnak adott otthont, a Fuchs és Társa családi vállalkozás vas- és

acélkereskedése a különböző szálvasak mellett edényeket is árult a szomszédságában. Hátsó raktárából a ház pincéjébe is le lehetett jutni. Az üzletek sorát egy kis szatócsbolt tarkította, tulajdonosa itt élt a házban.

Sorsok a történelemben

Mint a körfolyosós házakban, itt is jelentősen eltértek a lakások méretei. Az utcafront felől az 5–6 szobás, a hátsó részeken 4–5 szobás lakások az ötvenes években a megosztások áldozatául estek. Az eredeti liftet már lecserélték, de annak idején használatáért a házmestert illetve a viteldíj. Akik azonban az első emeleten laktak, egy kis lépcsőzéssel karbantarthatták magukat, ugyanis nekik a felvonó nem állt rendelkezésükre. Az első és a második emelet utcai lakásaiban az erkélyes hosszú szobák bálteremnek is beillettek volna! Egyikükben lakott 1945 előtt unokájával talán a leghíresebb régi lakó, *Benárd Ágoston*, aki 1920. június 4-én a kormány képviselőjében egyike volt a trianoni békediktátum aláíróinak. A tiltakozás és ellenállás gesztusaként állva írta alá a dokumentumot. Az épület sok neves művésznek is otthont adott. Köztük *Rősler*

Endre operaénekes zeneakadémiai tanárnak és második feleségének, az operaházi táncosnő *Morgányi Jozefinnek* is. A háború alatt lakásukat találat érte, ezért az ötödikről átmenetileg a másodikra kellett költözniük. *Nagy Nándor* festőművész-rajztanár és egykori ciszter tanár is itt élt szintén festőművész feleségével, de az ostrom után nem hallottak többet felőlük. *Perényi Eszter*, napjaink híres hegedűművésze – *Bujtor István* első felesége – viszont a mai napig itt él.

A gang egyik sarki lakásából a Kúria egyik bíróját és családját telepítették ki. Helyükön az orosz katonák parancsnoksága rendezkedett be. Budapest ostroma alatt, 1944. december 27-től ötven napon át kényszerültek az itt lakók az óvóhelyen meghúzódni. A villany, gáz és víz nélkül összezárt több mint száz ember mindennapjait a feszültség és a viták is keserítették. Sok helyütt a városban kutat próbáltak fúrni. Mivel ez itt az utcában nem járt sikerrel, a szomszédos épülettömb kútjából szereztek a vizet. Élelmet a Bartók Béla úti péktől – áldozatok árán – sikerült csak néha vásárolni.

A háborús évek és az '56-os események sokat változtattak a lakók egymáshoz való

viszonyán. Sokan eltűntek, mások elköltöztek. Felnőtt egy újabb generáció, akiknek új élmények jutottak. A környék is sokat változott. Már nem jár HÉV az egykori Horthy téren, metró dübörög a föld alatt. A Gomba körül sem tekereg a kis fapados villamos, de a modern 6-os azóta is ide érkezik – még ha egy picit arrébb is –, hogy újra és újra megkerülje a fél várost. Egy azonban biztosan marad: a ház a szépséges díszével, akkor is, és most is igazi kincse a környéknek. Ha erre járnak, nézzék meg és lássanak a „kövek” mögé.

... elszaladt az idő, begördült a villamosunk. Ideje felszállni! ●

A NAGY HÁBORÚ

„Virágos mankót adjatok kezébe!”

Daniss Győző

Magyarország nem volt megfelelő módon felkészülve/felkészítve a „nagy háborúra”. Sem a harctereken, sem a hátszágban. A politikai és hadügyi döntéshozók nem számítottak sem sebesültek sok-sok százezeire, sem kezüket, lábukat, látásukat, hallásukat, ép elméjüket különböző mértékben elvesztítő rokkantak tízezzeire. Mégis mind az állam, mind pedig a „civil” társadalom képes volt viszonylag gyorsan segíteni nekik meg a megözvegyülteknek, elárvultaknak és más, a háború miatti rászorulóknak. Legalábbis valamicskét.

A háborúban aktívan részt vevő József cs. és kir. főherceg feleségének nevével és tevékeny közreműködésével alig néhány nappal a hadüzenet után létrehozták az Augustus Gyorssegély-alapot. Az alap először főképpen pénz és természetbeni adományokat „perselyezve” és azokat szétosztva támogatta a háború kárvallottait. A későbbiekben az adományok mennyisége nem csupán gyűjtéssel szaporodott.

Az alap, a későbbiekben pedig több más intézmény, szervezet – egyre gyakrabban és egyebek mellett – különféle rendezvények bevételével is számolhatott.

Sétahajó, kártya, hadirepülők

Az 1915. május 19-iki Országos Mozinap Bortnyik Sándor alkotta plakátja szerint „az összes bevételek a Vöröskereszt és az Augustus alap céljait” szolgálták. Egy 1916-os Laufer-plakát felirata: „Augustus-hajó – séták a Dunán a rokkant katonák javára”. A hajó hétfő kivételével naponta háromszor, fél ötkor, fél hétkor és háromnegyed tízkor indult kétórás útjára, 3 korona volt a jegy (ezért uzsonna és frissítő is járt).

E rendezvényeknek értelemszerűen nemcsak anyagi céljai voltak. Legalább ilyen mértékben szolgálták a háborús propagandát, erősíteni próbálva a hátszág győzelembe vetett – idővel tagadhatatlanul gyengülő – hitét. Sokakra hathatott Miklós Elemér Örök sebesültek című verse is, kiváltképp annak egy elevenbe vágó (és akkor talán nem is giccsesen hangzó) részlete:

„Ha láttok béna, sánta katonákat,
Fogjon el hála, szeretet, csodálat!
Szavak helyett könnyel, tettel beszélve
Virágos mankót adjatok kezébe!”

Moldován Béla tartalékos főhadnagynak két 1917-es plakátja is hirdette a városligeti

iparcsarnok hadirepülőgép-kiállítását. Ott nemcsak a zsákmányolt és az itthon gyártott repülőgépeket meg hazai üzemek más haditermékeit láthatta a sok tízezer érdeklődő, hanem ámulhatott az iparcsarnok fölött köröző pilóták ügyességén, hallgathatta katonazenekarok hangversenyét (akkor nem 1, hanem 2 korona volt a belépőjegy), 50 fillérért pedig mozijegyet vehetett háborús filmek vetítésére. A kiállításon emlékérmeket és emléklapetteket is árultak. A 120 ezer koronás tiszta bevétel 40 százaléka a Hadisegélyző Hivatalé lett.

Ezredzenekarok másutt – akár a Népeperában – is hangversenyeztek. Vagy a háború miatti valamennyi rászoruló segélyezésére, vagy saját ezredük rokkant katonáinak és hozzátartozóiknak szánva a jegybevétel egy részét.

Több kiállításuk volt a „hadifénykép-szeknek” és a bevonult festőművészeknek. Különösen sok érdeklődőt vonzott a budapesti háziezred, a nagyhírű 32-esek képkiallítása a Nemzeti Szalonban 1917 januárjában. A bevétel az ezred elesett katonáinak „özvegy- és árvaalapját” gyarapította.

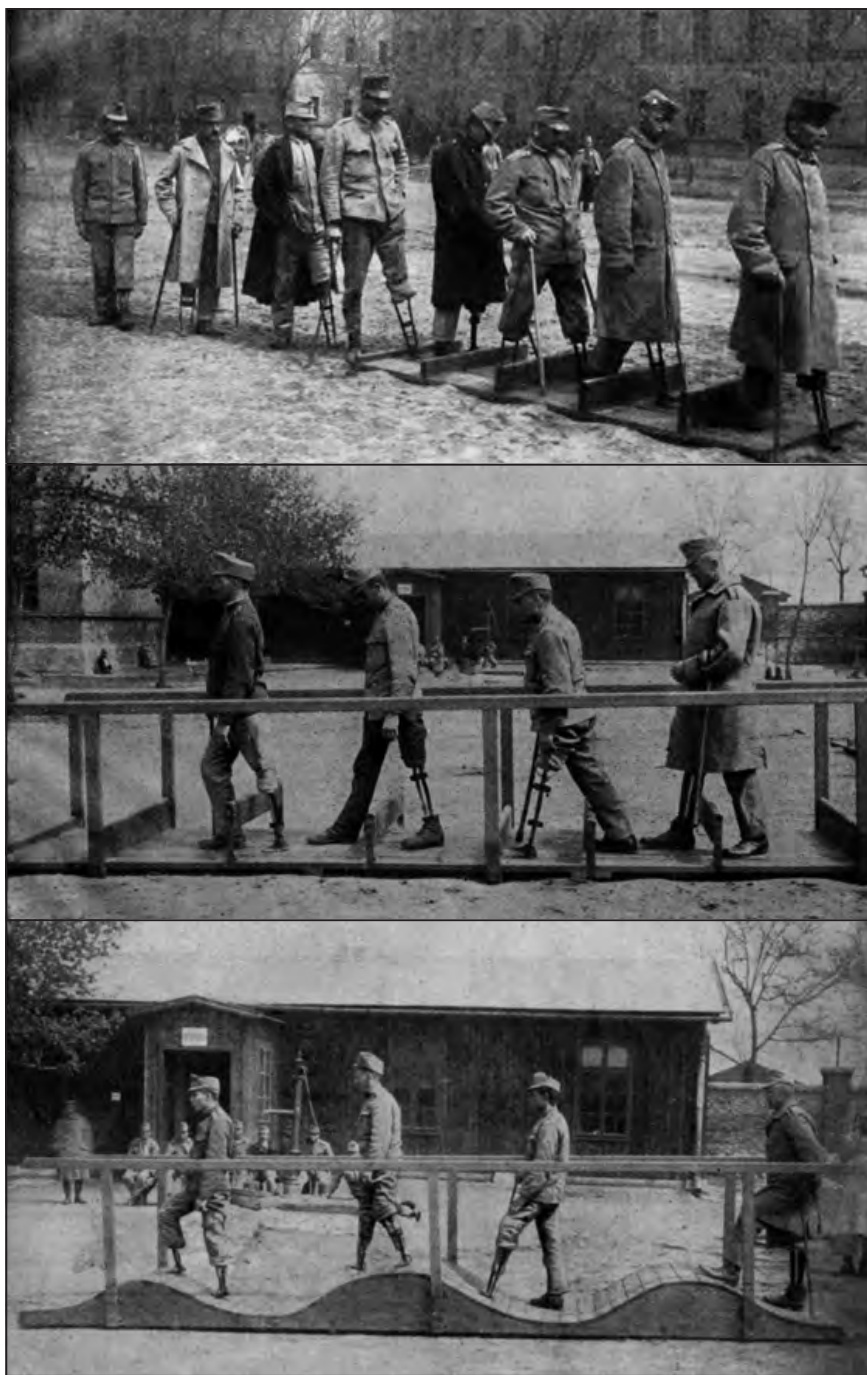
A Piatnik kártyagyár *Kóber Leó* népfőlkelő főhadnagy rajzait felhasználva „hadisegélyző” kártyát adott ki. A királyokon a központi hatalmak uralkodói, az alsókon és felsőkön a hadsereg főtisztjei szerepeltek, a makk ászon a magyar kártyán szokásos, tűznél melegedő öregember helyén köpenyes katona kuporgott.

Műkéz hétköznapra és vasárnapra

Ezek az időszaki, esetleg csak egyetlen nekibuzdulásnyi cselekedetek természetesen nem voltak elégségesek a hosszú távú gondok érdemi megoldására. A kormány és a parlament nem tétlenkedett sokáig. Már az 1915. évi XV. törvénycikk kimondta, hogy a háborúban megrokkant legénységi állományúakat – ha remény van keresetképességük részleges vagy teljes visszanyerésére – orvosi kezelésben és szakmai oktatásban kell részesíteni, az amputáltakat pedig művéttaggal kell ellátni.

Nem kevés ember sorsáról volt szó. Egy a háború utáni összeírás 68 197 végtagcsontolt vagy világtalan katonát számított 100 százalékos, 100 272 hazatértet pedig 25–75 százalékos rokkantnak. Kívülük gondoskodni kellett 72 324 hadiözvegy és 101 224 hadiárva megsegítéséről.

Az egyik legsürgetőbb feladat volt a kezük-lábukat elveszítették művéttaggal való ellátása. E tennivalók elvégzéséből orosz-lánrészt vállalt *dr. Dollinger Béla*. Az általa szervezett műhelyekben személyre szabot-

Tanpályák amputált lábúaknak
(*Dollinger Béla: A rokkantak végtagcsontjainak gyógykezeléséről*)

tan készültek műkezek, műlábak. Ha csak az egyik karról, lábról kellett gondoskodni, akkor a megmaradt másiktól mintát vettek, s annak alapján készült el a hiányzó végtag.

Dollinger arra is gondolt, hogy az új végtag használata minél kisebb fájdalmat okozzon használójának. Evégett esetenként – ha a harctéri körülmények közötti első csonkolást végző kollégája nem vette/vehette figyelembe a majdani művéttagillesztést, és netán hegyes csonkokat hagyott – újraoperáltatta a sérültet, „lekerekítetté” a megmaradt vég-

tagcsontot. Az állam két végtagot juttatott a rászorulóknak. Egyet munkavégzéshez – ez afféle „dokkolóegység” volt a test és a munkaeszköz között. A „kozmetikainak” vagy „vasárnapinak” nevezett másik pedig hasonlítani próbált az elvesztett végtaghoz, hogy a rokkant legalább látszatra ne különbözzön túlságosan az ép embertársaitól.

Korabeli összesítés szerint 24 262 csonkolt katonának készítettek művéttagokat. Dollinger a műlábát kapott katonáknak „tanpályát” építtetett, hogy minél biztosabban

közlekedhessenek. Nekik és a műkezeseknek különféle szakiskolák/tanfolyamok is igyekeztek segíteni.

A rokkantak persze bármiféle és bármennyire színvonalas képzés után sem tudhattak mindenfajta munkát az épekével azonos hatékonysággal elvégezni. Kiváltképpen nem a nehéz paraszti munkákat. Pedig a többségük faluról származott, s oda is akart visszatérni. Az otthonába, a családjához. És mert nem tudták folytatni régi tevékenységüket, megpróbálkoztak az azal – nem utolsósorban felelős politikusok, szakemberek tanácsára, szorgalmazására – hogy megtanuljanak valamilyen fizikailag könnyebb, főképpen ipari jellegű és a falujukban is kelendőnek vélt mesterséget.

Az ország több helyén több tucatnyi iskolában oktatták őket különféle szakmákra. A legtöbb iskola természetesen a fővárosban működött. A Pozsonyi úton, a Szegényház utcában és a Vakok Intézetében 1917 tavaszáig több szaktanterem egyebekben kívül cséplőgépezelő, pallér és benzinmotor-kezelő képesítést, s ugyanakkor összesen több mint kétszáz tanultak főképpen cipésznek, szabónak, lakatosnak.

De képeztek rokkantakat más szakmákban is. A Magyar Gazdák Lapja például tisztviselő-iskoláról számolt be (1917. 16. szám): „Az Országos Hadigondozó Hivatal a háborúban rokkanttá vált tisztok, katonai tisztviselők és legénységi egyének részére Budapesten 3 havi gyakorlati tanfolyamot létesít, ahol gazdasági tisztviselőkké képezik ki őket... a felvétel előfeltétele legalább a középiskola vagy polgári iskola négy osztályának elvégzése.”

És tudunk iskolán kívüli segítőkről is. Közülük a legnevesebb gróf Zichy Géza volt, aki egy vadászbalesetben elveszítette a jobbját, hogy aztán balkézrel váljon sok országban sikerrel koncertező zongoraművésszé. „A rokkantakat én mindenekelőtt arra oktattam – mondta a Magyarország című lapnak adott interjúban (1915. május 2.) –, hogy a mindennapi élet apró, szükséges teendői elvégzésének módját sajátítsák el, hogy tudjanak öltözködni, mosakodni... Kezdetben leginkább a megcsapant lelkierejüket igyekeztem erősíteni. Mert bizony, be kell vallanom, a legtöbbnél iszonyatos lelki depresszió mutatkozott. Egyik-másik annyira el volt keseredve, hogy a legnagyobb kétségbeeséssel kívánta a halált... A kétségbeesésük elfojtása után legelső és legfontosabb volt a kenyérkereső képességük kiművelése.” A továbbiakban kifejtette: „Az a meggyőződésem, hogy a rokkantak kenyérkereső pályásra való oktatására csakis félkarú mestert lehet alkalmazni, hogy lássák a tanítványok,

hogy mi mindent és mennyi nagy fizikai erőt igénylő munkát lehet fél karral elvégezni.”

A súlyos munkaerőhiányra való tekintettel az amputáltak számottevő hányada gyorsan el tudott helyezkedni. Sőt, még az oktató intézményekbe nem járók közül is sokan kaptak munkát. A Rokkant Ujság hirdései rovatában egyebekben kívül gyári portásnak kerestek féllábú, de ép kezű rokkantat, egy kefekötőműhely három ép kezűnek kínált munkát, és féllábú rokkantat vártak egy szabóműhelyben. Zichy Géza két félkarú tanítványát fogadta fel a maga gazdaságában. Az Országos Erdészeti Egyesület arra kérte az erdőbirtokosokat (Erdészeti Lapok, 1916. november 15.), hogy „... nem csupán a háborúból éppen visszakérülő, hanem rokkant alkalmazottjaikat és állandó munkásaikat is fogadják be szolgálatukba, s alkalmazzák újra, egészségi állapotuknak megfelelő módon”.

Béreket veszélyeztetnek!

Míndeközben nem kevés gonddal is szembe kellett nézni az országnak. Az egyik legfontosabbra – más lapoknál sokkal határozottabban – a Népszava hívta fel a figyelmet (1917. január 14.): „A rokkantak kiképzése csak úgy hasznos, ha olyan foglalkozásokra tanítják őket, amelyekre közgazdaságilag szükség van. Az uralkodó osztály számára ilyen módon a rokkantkérdés megfelelően el volna intézve, úgyszintén a rokkant munkásokra magukra is. Azonban az egész munkásosztályra ez az elintézés egy súlyos veszedelemet idéz föl: a rokkantak bérlenyomó szerepét. Nyilvánvaló, hogy a munkaképes rokkant, akinek a megélhetése a járadék révén biztosítva van, olyan alacsony bér mellett vállalhat munkát, amelyből a járadékot nem kapó munkás megélni nem tud. A munkáltatók

igyekezni fognak ezt a helyzetet kihasználni, a rokkantak munkáját alacsonyabban díjazni, és így a munkások bérére általánosan nyomást gyakorolni... Amit a rokkantokról mondtunk, lényegében áll a hadiözvegyekre is. Ezeknek az életét is úgy kell berendezni, hogy egyfelől járadék alakjában kárpótlást nyerjenek a férjük halálával szenvedett jövedelemcsökkenésért, másfelől módot kell találni, hogy munkaerejüket hasznosan felhasználják, anélkül azonban, hogy ezzel a munkásosztály és különösen a nőmunkások bérét lenyomják.”

Feszültségek nemcsak foglalkoztatási, bérezési, szociális kérdésekben adódtak. A társadalom egésze általában igyekezett ugyan „virágos mankót” adni a rokkantnak, a szűkebb környezet azonban nem mindig volt ennyire megértő, segítőkész. Sok menyasszony, feleség nehezen vagy egyáltalán nem tudta elviselni, hogy vőlegénye, férje megrokkanna, torz arccal, zavarodott aggyal tért vissza a frontról. Nem tudott, nem akart a szerencsétlenül járt férfival élni. És akadtak még rosszabb – felháborító/elgondolkodtató – példák is.

Az egyikre Klebelsberg Kuno, a háború idején a rokkantakkal foglalkozó intézmény gyakorlati vezetője bő évtizeddel a történetek után, már vallás- és közoktatásügyi miniszterként emlékezett A Tisza-zug című vezércikkében (Pesti Napló, 1929. augusztus 25.). A politikus megdöbbenten idézte föl, hogy amikor felbontották egy háborús rokkant sírját – a holttest koponyáján rajta volt a fekete szemüveg, mellette ott hevert a botja –, a gyomrában megtalálták a halálát okozó arzen maradványait. A felesége úgy gondolhatta: „jobb, ha egészen elpusztul a nyomorékja”. ● (Illusztráció forrása: FSZEK Budapest Gyűjtemény)

Birkózás oktatás amputált lábúaknak
(Dollinger Béla: A rokkantak végtagcsontjainak gyógykezeléséről)

ÖTVEN ÉVE

A krumplileves még krumplileves

Elek Lenke

– Nem eszünk egy kis majonézes krumplit a bisztróban? – kérdezi Angéla feltupírozott hajjal, cicásra festett szemmel a Csinibabában. Emlékszik ma már bárki is erre az egykor vonzó pesti nassra? S elmúltak az évtizedek a heti étrendek felett is... Évtizedekig rendületlenül gépelték egyes lapoknál az éppen ráérő, olykor főzni se tudó hölgyek az efféle tanácsokat (tisztelet persze a kivételnek, az akkori profi gasztronómusoknak!), amelyeket aztán nem fogadott meg senki.

Egyik kedvenc íróm is megörökíti kedves kis tárcájában a kilencvenes évek vége felé már oly anakronisztikus szokásmaradványt, a heti étrend kultuszát. *Bächer Iván* röpké közvélemény-kutatásában kideríti, hogy hiába szerepel a menüben minden nap más reggelire, otthon már senki nem reggelizik. Aki az étrendet írja, az se. Bekap valami kávéfélét, és rohan a dolgára. Arról nem is beszélve, hogy senki nem főz háromfogásos ebédet meg vacsorát és minden napszakra és napra mást – kinek van erre ideje? Az ajánlatsor kényeszeres divatja egyébként nem az ötvenes-hatvanas években jött divatba, már a harmincas években is megjelentek itt-ott napi étrend-tanácsok – bár elsősorban szakácsnők részére – az elegánsabb hölgy magazinokban.

Kapros pecsenye vagy orjaleves

Íme egy húsvét előtti, böjtös időszakra szóló, igen visszafogott étrend a Színházi Magazinból, a harmincas évek közepéről. Virágvasárnapra: tojásleves, harcsa sültve zöldfőzelékkel és tartármártással, habroló. Vacsorára kaszinótojás franciasalátával. Szerdára: halles, túrós palacsinta, vagy – a kevésbé böjtölőknek – zöldségleves, sertéskaraj párolt káposztával, bukta. Aki valaha is főzött, tudja, hogy egy ilyen egyszerű, visszafogott menü elkészítése is órákig tart. De a magazin, amelyben ezt találtam, kifejezetten a felső középosztályt célozza meg, amikor figyelmeztet rá, hogy más kosztümöt viseljünk autótúrához, mint belvárosi comissiózáshoz, és persze gyakran cseréljünk teniszezés

közben felső trikót... Nyilvánvaló, hogy nem az előfizető hölgynek kellett mindegy fogásukat ripsz-ropsz elővarázsolni a konyhából, ahová talán csak ritkán tette be a lábát.

De ugorjunk negyven évet! Így fest a korszerűnek számító 1973-as hétfői ebéd: gombaleves, kapros pecsenye burgonyapürével, olasz paradicsomsalátával, mézes béles. Nos, ezt feladni se két perc. Kinek volt akkor pénze és lehetősége szakácsnőre? És egyáltalán: ki volt otthon délben? A férj, a feleség dolgozott, a gyerek iskolában – vagy talán a feleség még htb? A nagymama meg erős, egészséges – és ráér...

A II. világháború kataklizmája után felbolydult a főváros élete, és kicserélődött a lakossága is. Százvezrek haltak meg itthon, a fronton, a haláltáborokban, emigráltak, elhurcolták őket vagy éppen betelepítették – utána pedig tízezzel jöttek fel munkásnak a városi gyárakba az ország minden részéből a vidéki fiatalok, és hozták magukkal az ottani ízlést meg a mama főztjét. Hajdúszoboszlói slambuc rottyogott a lágymányosi lakótelep hatodik emeleti, vadonatúj lakásában, télidőben orjaleveses fazekak, kocsonyák sorakoztak a budai erkélyen, jó falusi hurkákat, kolbászokat tölthettek a városkörnyéki vikendházakban.

A gyerekkor meghatározó a gyomor ízlésében. Bizonyára emlékszik mindenki arra az anekdotára, miszerint a fiatal férj tejbegrízre áhítozik, ám a feleségnek sose sikerül olyat készíteni, amelyet az édesmamának. Aztán egyszer cseng a telefon, ott felejtődik a lábos a gázon. A tejbegríz odakozmál, csomós lesz. Mire az ifjú férj felsóhajt: végre! Ez az!

Hát így.

Mert ez (még) nem műanyag

A legfiatalabb generáció ízlését ötven-hatvan éve már erősen befolyásolta az iskolai egyenmenza, ami elviselhetetlenül rossz-

nak tűnt, de még akkor is ezt mondta rá mindenki, ha amúgy ehetőnek bizonyult. Nem egy olyan külföldön élő magyar családot ismerek, ahol, a rokonnak hazautazás előtt komoly adag zöldbablevest és grízestészát kell deponálni a mélyhűtőbe, helyes kis dobozokban, mert nincs erősebb a gyomornosztalgianál!

Polcz Alaine meséli egyik úti naplójában, hogy a tehetős amerikai magyar ismerősök tucatnyi filléres marhamáj-konzervet kértek ajándékba... Annak ugyanis tényleg májje volt. A hatvanas-hetvenes években az élelmiszeripar még nem lépett házasságra a vegyiparral, a műanyagokkal. A tej tejből készült, nem homogenizálták, a joghurt és a kefir sem kapott aromákat, állományjavítókat, sűrítőket, kencéket, festékeket, géleket, pasztákat, tartósítókat, édesítőszeret. Nem léteztek műpudingok és műédességek. Az akkori pultok két méter hosszúak voltak, ma hús méteresek. Ennyivel nem adnak több tejet a mai tehének... (Ha valaki akkor azt mondja akkor, eszünk mi még növényi sajtot, és borotvahabra emlékeztető műtejszínhabot szprézzük a neszkávéra, kinevetem.) Az állatok húsa sincs még telenyomva sóval, vízzel, vitaminokkal, gyógyszerekkel, növekedésserkentőkkel a nagyobb profit érdekében. S persze a profit fogalma is elég homályos az idő tájt.

A hatvanas-hetvenes években nem főzött otthon senki külföldi fogásokat. Nem is ismertünk ilyeneket, külföldre alig utaztunk, alapanyagot se lehetett hozzá kapni, egyes diplomata családok ismerkedhettek meg csak a különli ízekkel, de a nagykövetségen vagy otthon ők is többnyire hazait ettek. Az első, nemzetközi fogásokat kínáló szakácskönyv 1971-ben jelent meg, *Bencze Vera* tollából. Sokan elolvashatták például a kókusztejes-gyömbéres thai levesek receptjét. Kókusztejet és gyömbért természetesen nem lehetett kapni.

Mi is az a kápia?

A fűszerek választéka is csekély. Só, bors, paprika, babérlevél, fokhagyma van, és petrezselyem. Kakukkfűvek, turbolyák, rozmarynkok már és még nem illatoznak a kiskertekben, zeller csak húslevesbe használatos, nem krémlevesnek, az ázsiai zöld koriandernek, kardamomnak, pikáns sárga kurkumának, chilinek, currynek se híre, se hamva. Salátából csak a fejes járja. Ismeretlen a kigyóuborka, a koktélpáradicsom, a kápiapaprika, a kínai kel. Patisszont, padlizsánt, cukkinit senki sem palántázott.

Az olasz, kínai és más keleti éttermek évtizedek múlva vetik meg a lábukat a hazai vendéglátásban. Először Itália érkezik (emlékezzünk csak az akkori budapesti aranyifúság kedvenc helyére, a Napoletánára!) – és csak a rendszerváltás után tör be Ázsia.

Az otthoni főzési szokások és az éttermi kínálat érdekesen korrelált egymással. A mesterszakácsok komolyabb hivatalos, állami eseményeken, bálokon, fogadásokon, szállodákban élhették ki szakmai tudásukat, ambíciójukat. Szépségesen dekorált, aszpihos, vastag majonézes hidegtálak, katonásan sorakozó Wellington-bélszínnek és jókora dobostorták masírozta ki a konyhákban.

A hétköznapokban más divat járta. Akkor is léteztek ugyanis olyan fogások, amelyeket szinte csak éttermekben készítettek – brassói, vadas vagy natúrselet, a hagyományos vegyeskörettel ritkán került az otthoni ebédlő asztalra. Ekkorra tehető az otthoni húsleveses-rántottthúsos-petrezselymes krumplis-kövi ubis vasárnap ebédek szentháromsága, amelyet cukrászdából származó krémes vagy Rigó Jancsi édesített meg. Ezeket viszont vendéglőben nem rendelték, mondván, ilyet otthon is ehetünk.

Szilvágombóc, óh, óh, óh...

Az ízlést nagyban befolyásolta a belvárosi Mézes Mackók, bisztrók, tejbárok megnyitása. Majonézes kutyulmányok, a Svédországban ismeretlen svéd gombasaláta, kasszinótojas, sonkarolád, tejes turmixok az otthoni konyhákban nemigen voltak addig szokásban. Egyrészt mert megfizethetők voltak a bisztróknak, másrészt mert ezekhez jó kemény aszpihot és majonézt kellett volna produkálni. No meg hűtők, konyhagépek szükségeltettek hozzá, és ekkor még a jövő zenéje, az NDK turmixgép, a „kivehetőajtós”.

Tájegységektől függetlenül léteztek otthoni alapfogások, amelyek bizonyos napokhoz, ünnepekhez kötődtek. Rakott krumpli vagy a tartalmas, húsos, jó sűrű, zöldséges bablevesek után járta a palacsinta meg a szilvás gombóc, amelyből vagy 60-at gömbölyített feleségének, *Domján Editnek Kaló Flórián*, a Két emelet boldogságban. Mellé a zsemlemorzsa Krencsey Marianne-szókére pirult...

A pénteki halászlé után túrós csusza következett, bár inkább vidéken, hazai halhoz Budapesten nehéz volt hozzájutni, inkább csak karácsony előtt tátogtak kétségbeesetten a pontyok a sarki hentes kétes tisztaságú akváriumában. Tök- vagy

borsófőzelékhez fasírt dukált otthon és az önkiszolgáló éttermekben. A gyerekek egyöntetűen utálták a finomfőzeléket, amit értelmetlenül erőltettek a menzákon, és amit senki nem tartott finomnak. Nem is volt jó íze, hiszen nem tejszínnel készült, hanem lisztel; cukrot, fűszert alig látott.

A krumplileves még krumplileves – bár *Kádár János* nem a gasztronómiára gondolt e szentencia kinyilatkoztatásakor.

Eketárcsa és kályharostély, BBQ helyett

A mélyhűtött élelmiszerek és a konzervek választéka szűkös. Viszont amit kínálnak, valódi: nem kelletik magukat rikító, színes tasakokban a ki tudja, miféle csirkehulladékból meg szójából darált „panírozott medallionok” meg érmék, és nem műsajttal töltik meg az agyonszózott és vizezett pulykamellszeletet.

A szűkös, ablaktalan lakótelepi konyhából való kiszabadulás idején a víkendházak virágkorukat élik, nem árt, ha van a birtokon egy-egy konzerv a polcon, ha a rossz idő miatt netán nincs alkalom a szalonnasütésre, bográcsozásra. Nem, ez még nem barbecue, sőt, BBQ, merthogy fogalmunk sincs, mi az. Maradék vasdarabok és acéllemez hulladékok, mezőgazdasági szerszámok egyéni kreatív felhasználása képezi az akkori sütőgőzölköztetős alkalmatosságokat. Eketárcsa meg régi kályharostély alakul át profi grillezővé.

Melyik étrend volt egészségesebb? A kalóriában dús és valódi alapanyagokat felhasználó, vagy a mostani, importált, művi? Erről majd harminc-nyolcvan év múlva értesül talán az X, Y és Z generáció, azok, akik ma internetről és okostelefonról főznek. ●

Simplicissimus Budapestje

BEVEZETÉS A KORSZERŰ SZNOB- ÉS HEDONIZMUSBA, VALAMINT AZ ALKALMAZOTT EMBERLESÉS TUDOMÁNYÁBA

A BUDAPEST nem szokott politikus-interjúkat közölni. Az alábbi kivétel *Simplicissimus* ötlete volt, ezért is jelenik meg a rovatában. Ebből a beszélgetésből hiányoznak a politikusoknak amúgy dukáló kényelmetlen, megszorogató kérdések. A beszélgetést az alany irányítja – ahogy az eddig is megszokott volt itt olyan esetekben, amikor *Simplicissimus* kíváncsi volt egy-egy városunk sorát így vagy úgy befolyásoló személyiségre.

Beszélgetés Szalay–Bobroviczky Alexandra főpolgármester-helyettessel

– Félidőben jár az öt éves ciklusban, először tölti be ezt a posztot. Előtte négy évig fővárosi képviselő volt. Hogyan telt el ez a két és fél év?

– Inkább előre tekintő típus vagyok. Igazán szerencsésnek érzem magam, mert a hozzám tartozó szerteágazó portfólió nagyon szeretnivaló munkát ad. Sport, turisztika, a városarculat, a kultúra, szociális terület egy része, ifjúságpolitika mind olyan területek, ahol a leginkább lehet közvetlen kapcsolatban lenni az emberekkel. Fontos, hogy ebben a pozícióban ne éljek egy elefántcsonttoronyban, hogy érezzem, mi az emberek igénye, hogy tudják: értük dolgozunk. Úgy érzem, sikerült minden területen közvetlen csatornákat kiépíteni, ismerjük az igényeket. Persze mindig igyekszem előre tekinteni.

– Van-e várospolitikus, aki szerepmódelként szolgál? Esetleg külföldi? Nagyon sokfajta elődje volt a poszton, mind férfiak, és mind jóval idősebbek.

– Nem gender és nem kor alapon közelítem meg a posztomat, de úgy érzem, előnyei is vannak annak, ha az ember nő és relatíve fiatal. Remélem friss energiákat tudok behozni a rendszerbe, más típusú figyelemmel tudok a folyamatokra tekinteni. Budapest akkor lehet sikeres, ha nem csak a klasszikus értelemben építjük tovább a várost, hanem a „soft elemeket” is fejlesztjük. Az én portfólióimhoz leginkább ilyenek tartoznak.

Ha külföldi példát kell mondani, akkor hozzám Firenze városvezetési példája áll közel. A város megakadályozta például, hogy Firenze termőföldek rovására terjeszkedjen, a belváros bizonyos részeit autómentessé nyilvánította, a bazári jellegű kitelepüléseket, bódékat visszanyes-

fotó: Süveg Áron

te, egy jóval letisztultabb arculatot hozott létre. Emellett kulturális és oktatási fejlesztések is történtek, miközben Firenze nagyon figyelt az okos város (Smart City) modellre, például 500 ingyenes wifi-pontot hoztak létre. Meggyőződésem, hogy nekünk is oda kell figyelnünk a puhább, könnyebb felületekre.

– Merrefelé lakik? És hol lakna legszívesebben?

– A XII. kerületben lakom, szép környéken. Ott jól érzem magam – négy és fél éves a kislányom, neki is ideális. Közel a játszótér, a kirándulóövezet.

Előtte az I. kerületben, de nyolc éves koromig a Nagyvárad tér közelében laktam, biciklizni például az Orczy kertben tanultam meg. Előtte pedig néhány évig Újpalotán a lakótelepen éltem nagyszüleimmel. Mivel ők egy ideig nem költöztek el onnan, később is gyakran töltöttem ott a hétvégét.

– Hogyan jár munkába?

– Hát... autóval. Nem is csak a munka miatt (előfordul, hogy akkor olvasok el anyagokat, intézek munkatelefonokat), de el kell ismernem, hogy nagyon szeretek vezetni, és a munkaköröm is számos olyan helyzetet teremt, amihez könnyebbséget jelent az autó. Két találkozó között fontosak azok a rövid idők is, amelyeket a kocsiban nyerek.

Azonban ha napközben a belső kerületekben van dolgom, akkor igyekszem gyalog menni, mert ha az ember sokat jár autóval, elveszti a kapcsolatot a vá-

rossal. Másrészt Budapest gyönyörű, kár lenne lemondani a vele való találkozásról.

– *Bubin ült már?*

– Még nem. A saját biciklimet preferálok. De leginkább sétálni szeretek. Ritkán járok tömegközlekedéssel, inkább gyalog.

– Ön szerint melyek lehetnek Budapest erősségei a regionális versenyben?

– Többféle szempontból lehet ezt vizsgálni, de az biztos, hogy a történelmi épületállomány, a kulturális élet ezek közé tartoznak. Szerintem kicsit alulértékeljük, de Budapest természeti adottságai nagyon jók. Könnyen és gyorsan el lehet jutni a budai erdőkhöz és hegyekbe – ilyen kevés városban van. A Duna is nagy lehetőség – használhatnánk kicsit bátrabban. Vanak is erre fejlesztési terveink. Arról se feledkezzünk el, hogy Budapestet az innovatív, ambiciózus budapestiek teszik olyan izgalmassá, amilyen az elmúlt évtizedben lett. Ez is Budapest erősségei közé tartozik.

– Néhány éve, amikor megnéztem Budapest és Bécs városmarketingre fordítható költségvetését, drámai különbséget tapasztaltam. 37 millió Ft állt szemben 6 milliárd forintnyi euróval, ugye nem kell mondanom, melyik városé volt a nagyobb?

– Épp a napokban jártunk Bécsben, a két város között igen jó az együttműködés. Valamennyit csökkent Bécs költsége, mi most jobban állunk, de még mindig nagyságrendi a különbség. Az viszont nagyon nem mindegy, hogy az állam és a főváros

költései hogyan realizálódnak. Talán Bécs azért tud ennyit költeni, mert az állami ráfordítások is az ottani költségvetésben jelennek meg. A Magyar Turisztikai Ügynökségnél nagyon jelentős források vannak Budapest promóciójára. Ők várhatóan nagyon jó partnereink lesznek, mert ugyanazt a brand megközelítésű munkát folytatják, amit mi is megcéloltunk. A városarculati cégünk tavaly szűk 300 millióból gazdálkodott, az már lényegesen jobb szám. A legnagyobb változás nem a számokban, hanem a módszerben rejlik: strukturáltan és brandközpontúan szeretnénk a várost helyzetbe hozni.

– *Segítsen, ha olvasóink nem értenék ezt a szaknyelvet.*

– Azon kívül, hogy a fővárosban rengeteg olyan adottság és program van, amelyet nagyra értékel a külföldi és a budapesti is, az értékeket nem tudjuk két mondatban elmondani, vagy képletesen szólva egy massnival átkötni és eladni akár itthon, akár a turisztikai világpiacon. A mi fő célunk ez a fajta stratégiai megközelítés, ahol mindenféle (többek között kommunikációs) eszközt annak a bizonyos képnek rendelünk alá, amit magunkról el akarunk adni. Ahogy látom, a kormányzat is errefelé tendál.

– *Megvan már ez az esszencia, amit árulni akarunk?*

– Nagyon nehéz. Vannak erre felmérések, hogy például melyek azok a szavak, amelyek a turistáknak eszébe jutnak Budapestről, és nem biztos, hogy ez összecseng azzal, amit mi szeretnénk. A Magyar Turisztikai Ügynökség most készített egy felmérést, amely a kiindulópontot fogja rögzíteni. Mi tudjuk, hogy szeretnénk eljutni – így könnyebb lesz a Főváros, illetve a kormány anyagi és egyéb eszközeit mellérendelni.

– *Lehet mondani, hogy két és fél év múlva, a ciklus végén ebben már valami eredményt akarnak elérni?*

– Nagyon remélem. A városarculat, a turisztika két olyan tényező, amely magától is képes sikereket felmutatni, de nem szabad azt hinnünk, hogy ez egy örökké tartó Kánaán, mert az is a turisztikai világ sajátja, hogy vannak helyek, amelyeket felkapnak, öt-tíz évig mennek, és aztán találnak egy új kedvenc célpontot. A mi dolgunk az, hogy kihasználjuk azt a szerencsés helyzetet, amely Budapest megítélésében most előállt, és megőrizzük az előnyét.

– *A romkocsmá-jelenség éppen egy ilyen törekvény vonzerő lehet, nem?*

– Igen, pontosan. Arra viszont nagyon alkalmas, hogy a hullámot meglovagoljuk,

és a romkocsmák miatt ide özönlő fiataloknak mást is tudjunk nyújtani. Az persze még jobb lenne, ha nem csak azokat tudnánk megfogni, akik már idejöttek, hanem célirányosan tudnánk idevonzani többet költő turistákat, akik a város fürdőkulturája, a kulturális kínálat, a helyi designerek, a budapesti gasztronómia vagy a gyógyturizmus miatt jönnek ide.

– *Azt szokták mondani, hogy ilyen szempontból a konferencia-turizmus aranybánya.*

– Ez pontosan így van. A konferenciaturista költsége össze sem mérhető a klasszikus szabadidő-turistáéval. Ha itt zajlik egy 3000 fős orvoskonferencia, akkor azokra a napokra nem lehet helyet foglalni az ötcsillagos szállodákba és a város legjobb éttermeibe. Persze nem az a cél, hogy a leggazdagabbak kiszorítsák a családos turistákat vagy a hátizsákosokat. Sőt, arra is vigyázni kell, hogy ne legyen olyan mértékű az állandó turistajelenség, ami túlterhelné a várost, ami már kellemetlen lenne a budapestieknek. Prága, Firenze, Barcelona küzd ilyen problémákkal. Mi elsősorban a budapestiekért vagyunk itt. Én ebben a székben elsősorban a budapestiekért dolgozom. A turisztikai feladatokat ezen a szemüvegen keresztül nézem. Nem elsősorban mennyiségi, inkább minőségi növekedést szeretnénk elérni.

– *A lobbitevékenység mennyi idejét veszi el? Gondolom nem fordult meg a fejében, hogy odaláncolja magát egy minisztériumhoz, hogy ezzel gyorsítsa meg az új kongresszusi központ telkén az első kapavágást. Vagy küzd-e azért, hogy a turisztikai adóbevételek megint a fővároshoz folyanak be, ahogy ez régen logikusan történt, ne pedig a kerületekhez?*

– Igen, nagy érvágás a fővárosnak, hogy az idegenforgalmi adó a kerületekhez folyik be. Ezt értelmezni is nehéz: a turista Budapestre jön, nem a kerületekbe. De ilyesmin változtatni az én székemből nem életszerű, ugyanakkor ebben a helyzetben az a feladatom, hogy a kerületekkel együtt valósítsunk meg turisztikai fejlesztéseket. Az IFA (idegenforgalmi adó) szempontjából ez a legfontosabb. Inkább a másik ügyben vagyok aktív: lépten-nyomon beszélek arról, hogy nagyon várjuk az új kongresszusi központot. Őszintén remélem, hogy ez ebben a ciklusban meg is fog valósulni. Úgy kell nekünk, mint egy falat kenyér. Sajnos a főváros pillanatnyi forrásából ez nem tud felépülni – viszont kapcsolatban vagyunk Fürjes Balázs kormánybiztos úr irodájával, oda tartozik a feladat. Az értesüléseim szerint egyébként a tervezés jól halad.

– *Miért volt szükség a Budapesti Városarculati Nonprofit Kft. létrehozására, és személyesen mit vár a cégtől?*

– Vannak városok, ahol ezt a munkát városházi tisztviselők végzik, a munkaerő-igény nagyjából ugyanannyi. Mi azért választottuk ezt az utat, mert egy külső (egyébként a főváros száz százalékos tulajdonában lévő) cég sokkal függetlenebb és rugalmasabb tud lenni. A városmarketing esetében elég nehéz szétszálazni, hogy mi szól a külföldieknek, és mi a budapestieknek. Mégis, az önálló cég létrehozásakor az volt a célunk, hogy ők foglalkozzanak azzal, ami a városlakókkal kapcsolatos. De nagyon örülünk annak, ha munkájuk eredményeit a turisztikai szervezet is használni tudja. Nemigen van jobb márka-nagykövete egy városnak, mint maga a városlakó, akivel egy turista bármikor találkozhat. Én is olyan városban érzem jól magam, ahol úgy érezhetem, hogy a város része vagyok, nem turista. Mindannyian arra vagyunk, hogy ott együnk, ahol a helyiek, arra a piacra menjünk, ahol a helyiek vásárolnak. Egy város megismerésekor mindannyian helyiek szeretnénk lenni, nem utazók. 2010-ig volt a fővárosnak egy Studio Metropolitana nevű háttérintézménye. Még ők kezdtek el járni a világ nagy ingatlanvásárait. Ezt tavaly mi is újrakezdjük. Tudatosan próbáljuk „árulni” Budapestet. A két legnagyobb ilyen vásár Cannes-ban és Münchenben van, mind a kettőn jelen voltunk. Ezt idén is folytatjuk. Ez fontos üzenet a piacnak.

– *Van-e még valamilyen ehhez kapcsolódó cél, amit személyesen szeretne elérni a ciklus végéig?*

– Az elsődleges szempont megőrizni Budapestet a budapestieknek. De nagyon fontosnak tartom, hogy a közelmúltban megújult turisztikai honlap igazi origó legyen az ide érkező turistáknak, hogy ott mindenfelét meg is tudjanak venni – szállástól, fürdőbelépőjegtől kezdve BuBi-jegyén át a koncertélményig, angol feliratos színházélményig. Ezen kívül kezdeményeztem, hogy komoly művészi értékű szobrokat lássunk Budapesten, ennek szellemében készüljenek a vizuális alkotások a fővárosban. Szeretném, ha nekünk is lennének szenzációszámú menő, ikonikus szobraink. De ennél is fontosabbnak tartom, ahogy már mondtam, hogy a strukturált és brandközpontú munka terjedjen ki az általam felügyelt portfólió minden elemére. ●
(Az interjút Török András készítette 2017. március 1-jén.)

Ajánlom Porzót

Ráday Mihály

A Fekete Sas kiadó ismét kiadja Ágai Adolf halhatatlan klasszikusát, az Utazás Pestről – Budapestre című időutazást. Hátha nincs még meg valakinek. Ráday Mihálynak persze réges-régen. Ha nem is bő száz éve, amikor először olvashatták a város szerelmesei. A kiadó őt kérte fel, hogy írjon előszót a kötethez. Rövidítve itt, teljes terjedelmében Porzó régi-új könyvében olvashatják.

Időről időre előfordul, hogy valaki megkérdezi, mely történelmi korban szerettem volna élni, ha ezt szabadon választhattam volna meg? Mindig azt feleltem, körülbelül úgy születnék, hogy – még nem katonaköteles fiatalelként – gyerekfejjel megélhessem 1848 idusát, s legszebb férfikorom azokban az évtizedekben teljesedjék ki, amikor az

ország és benne a főváros a legtöbbet fejlődött, úgy az 1860-as évek és az I. világháború között. Pontosan ezt a kort kapta ajándékba a sorstól e könyv szerzője, Porzó, vagyis Ágai Adolf!

Március 15-e alig múlt pár nappal, amikor ezeket a sorokat írom 2017-ben. A magyar polgári forradalom és szabadságharc

ünnepnapja és egész története fontos számomra, televíziós műsorokat, könyveket is csináltam, hogy megszerettessem másokkal is, amennyire csak lehet. És most itt van előttem ez a könyv, amely már a legelején leköt, olyan érdekesen meséli el azt a fantasztikus napot, ahogyan erről senki másnál nem olvashatunk. Ágai Adolf mindössze 12 éves volt akkor! Az ő elbeszéléséből olyan részletek kerülnek elő, amikről a szónokok ünnepi beszédeiben aligha eshet szó. „Uraim! Hát ha egyszerre csak hárman beszélnének?” – kiáltott fel Pálffy Albert a Pillvax kávéházban, amikor Vasvári Pál felmászott a teke (billiárd) asztalra, s „mellé szegődött egy szép szőke legény, kékszemű és csengő, édes hangú: a Jókai Móricz”, s már semmit sem lehetett megérteni a lelkes márciusi ifjak mondataiból.

Szerzőnk maga is egyike volt azoknak, akik a törődött, könnyező Táncsics kocsiját húzták át Pestre, s mert a Károly-laktanyában megruházták a katonák, Ágai úgy emlékszik, hogy „az első vércsöpp, mely 1848-ban a haza védelmében elfolyt (...) az én orromból csepegett alá.” Ott volt aztán 1849-ben „az Új-épület és a Lutzenbacher farakásai között”, amikor ott kivégezték a magyar miniszterelnököt, Batthyány Lajost.

Vannak – természetesen – végig a könyvben olyan mondatok, melyekkel a mának is üzen a szerző – akaratlanul is. Csak a példa kedvéért. A Várban „lakik a király öccse aranyos palotában, az urak meg három-négyemeletes házban: ki mentül nagyobb úr, annál magasabban.”

1907-ben hunyt el Podmaniczky Frigyes, „Budapest vőlegénye”, ahogy Krúdy Gyula nevezte őt. Érdekes a dátumok összecsengése: abban évben fejezte be és adta ki Porzó ezt a könyvet, melynek reprint kiadását tartja most kezében az Olvasó. Az egyik tette dolgát az Andrássy Gyula miniszterelnöksége idején, az 1873-ban egyesített Budapesten már három évvel korábban, 1870-ben létrehozott Fővárosi Közmunkák Tanácsa élén, a másik meg megírta, mi minden történt itt abban az időben, amikor – (átvéve dőlt, avagy kurzív betűt is) idézem Ágait,– „dicstelen kicsi német városból vált az országnak fényes, magyar székes fővárosává.”

Ágai Adolf egy kisváros, Bács-Kiskun megyei Jánoshalma szülőtte, ahol az Egészségházon tábla őrzi emlékét. (Azt a házat, ahol született, már lebontották.) Nagykőrösön volt középiskolás, ahol – többek között – Arany János és Szász Károly is voltak tanárai. Bécsben szerzett orvosi diplomát, majd Pesten lett gyerekorvos. Már 18 éves korában jelentek meg írásai a Hölgyfutár-

ban. A Kiegyezés évében, vagyis éppen 150 éve alapította a Borsszem Jankó című ropant sikeres és népszerű vicclapot, melynek néhány figurája, mint például Mokány Berci, Mihászna András, Kraxelhuber Tóbiás a hétköznapi nyelvben is ismert és használt elnevezésekké vált – emberek jellemzésére. A Kisfaludy Társaság már 1877-ben tagjával választotta irodalmi munkásságáért. 1836. március 31-én született szerzőnk 1916. szeptember 22-én fejezte be igen gazdag és érdemdús pályafutását Budapesten.

Idézek tőle ismét, egy részletet abból a fejezetből, amely a Zugligetről és a Svábhegyről szól, arról, milyen szőlész volt Jókai, s hogyan látogatták meg őt Eötvös Károllyal. *„Egy-másra szabadítottuk őket. A két pompás mesélő régi dolgokkal hozakodott elő. Egyik a másikat emlékezteté: 'Tudod-e még?' 'Jut eszedbe?' S tellet kedvünk a legszínesebb emlékrájokban, (...) Jókai hallgatónak jobb mint Eötvös. Amaz csak a magáén mulat. Deák Ferenc legyen az az adomázó, akin Eötvös megnevet. Vagy Jókai...”*

És akkor Ágai még meg sem szólalt! – tethetjük hozzá. Hiszen ez a könyv csupa-csupa anekdota, adoma az ugyancsak „pompás mesélő” tollából. Ha mai szóhasználattal mondanánk: Porzó remekül sztorizik! Remek – például –, ahogy leírta, micsoda élet zajlik a Gránátos utca és az Uri utca (Ma Városház utca és Petőfi Sándor utca) között megépült Főposta (melyet éppen most, 2017-ben építenek át szállodává) postai szolgáltatást nyújtó ablakok szegélyezte, mindkét utcára nyíló, hosszú belső folyosóján! De ilyen minden, amit az utcák és bérház-udvarok jellegzetes figuráiról ír, olyanokról, mint a targoncás, hordár, lámpagyújtogató, tűzoltó, cipőtisztító, perces, „olajos, fenyvesmadas tót”, a lutrit is áruló kucebér, a rikkancs vagy éppen a házaknál a munkát elvégző favágó.

A névmagyarítás tévedéseiről is szó esik a kötetben, miként lett a személyneveket viselő Karpfenstein utca neve Pontykő és Grossfeldergasse Nagymező utca... Ez utóbiban lakott a szerző, s ugyanúgy panaszkodik az állandó zsvajgásra, mint azok, akik a Király utca környéki terésvárosi és erzsébetvárosi „buli-negyeddé” lett utcákban élnek manapság!

Az Ágai Adolf által leírt időszakban tevékenykedett – például – Bókay János, megszületett a gyerekkórház, lett árva-ház, állatkórház, s nagy szerepet kapott a Vöröskereszt. Szencsációs leírást kapunk a Nagyvághóhid (ma a Soroksári út partján üresen pusztuló) épületegyütteséről, s az ott folyó – nem éppen érzékeny lelkületűeknek nézni való – munkáról. Az Állatkert akkori világáról színes elbeszéléséből tud-

juk meg a legérdekesebbeket, állatokról, ápolókról meg az építményekről. Remek leírások a fürdőváros életéről, a Központi Tejcsarnokról, mint „a főváros szoptatós dajkájáról”, aztán a színházakról és mulatókról, zengerájokról, a kávéházak városáról – a szerző kritikus szemüvegén át. Az „öblögető”, pózoló Nemzeti színházi vezető-színész, *Lendvay Márton* éppúgy megkapja a magáét, mint az éjszakai élet ismertebb figurái. Egy részlet ez utóbbiból: *„Az afféle mulató helyek anya-intézete Budapesten a 'Kék macska', melynek nagyobb volt a híre külföldön, mint Petőfinék, a tokaji bornak, magyar lónak, sőt még a tiszta-ujlaki bajuszpödrőnek, pedig ez utóbbival mindenütt kedveskedtek nekem, az Arany-szarvótól az északi fokig. Jártak is csodájára e karmos állatnak. Helyébe azonban inkább oda illett volna a kék dísznő. Ami a 'dalcarnok'-ban elhangzott, az nem volt nyávogás, az rőfögés volt, még pedig olyan, hogy a dragonyos káplár is bele pirulhatott...”*

Épülnek az újabb hidak, s aggódik, hogy a Margitsziget már *„összeforradva a híddal, megfosztva boldog és büszke önállóságától, bele esik a nagyváros forgatagába. Félő, hogy maholnap utcákra szabdalva, az a bizonyos 'rohamos fejlődés' ki fogja irtani onnan a fák egy részét...”* Az, hogy a könyv megjelenése után 110 évvel ez a veszély fenyegeti majd Európa első tervezett városi közparkját, a Városligetet, igazán nem juthatott akkor szerzőnknek még eszébe sem...

Olvashatunk a kiskörúti Orczy-ház bontásáról, az Erzsébet tér melletti „Akvárium”, s korábban leaszfaltozott parkoló helyén éppen akkor épülő Marokkó-udvarról, a most éppen szállodává átépülő díszes belvárosi ház, a „Párisi-ház földött utca üvegtejéről”.

Egy idézet idencitálásának nem tudok ellenállni, amely az eredetileg a Vár vízellátását szolgáló gépház számára épült Várkert Kioszkról szól: *„Mint a nagy gót és bizanctemplomok kiszögellésein a régi mesterek apró tréfákat eresztettek meg, Ybl is a rengeteg épülettömegbe tartozó vízemelő-gép kiértőjén is megeresztette tréfalkozó kedvét: az aranyhímes kiértőbe ablakokat nyitott. Ki-kidugva gomolyos fejét, nézzen még egyszer az a füst az ablakon, mielőtt szétfoszlik a levegőben.”*

És még egy „korszerűsítésről” a színes szavak tengeréből: *„Még híre sem volt Pest-Budában a gázvilágításnak, mikor a Nemzeti Színház már éveken át alkalmazta. Valahol a Ferenczvárosban szűrték és tömlőkben hozták el a Kerepesi útra. Rettenetes egy találmány volt! Világító ereje a pislogáson túl nem terjedt, bűze azonban elhatott*

Ó-Budáig, ha a világosság lohadni kezdett, hátul az udvarban valaki rálépett a tömlőre, mint orgonataposó a fujtatóra, s aztán megint vetett egy kis lobot. De az élesztett lánggal együtt kipőffent a megszaporodott émeilytű szag is. Az édes Melinda sirlalmán nemcsak a szíviünk facsarodott el, hanem az orrunk is.”

Ágai vérbeli pesti volt, mint a kitűnő „tárcanovellák” írásában is kiváló kései utódja, a nemrégiben élete delén elment *Bächer Iván*, aki aztán – nem úgy, mint Porzó – mégse ment át a Margit hídon, és „Megyek Budára” címmel 2010-ben megjelent kötetében a Duna balpartján szerzett élményeit adta közre. Ágai Adolf egy évszázaddal korábban kifejtette, mennyire nem szereti Budát, s nem is érdekli igazán. Ő átment – persze, s olyan színesen írt a „szakállasodott” Gelérthegyről, a Zugligetről, Jókai kertjéről a Svábhegyen, s a dombról „lebőgő marhák-ról”, hogy élvezet elolvasni.

Visszaterve Pestre, nagy szeretettel írt a Duna-korzó életéről, s gondolatban megtervezett egy másikat, még egy sétateret, melyet tréfából el is nevezett Porzó korzónak... De ott van a város másik új korzója, mely összeköti az Erzsébet teret a Városligettel, s fakockás burkolatán a lovak patái nem keltenek nagy zajt, nem zavarják a lakókat és a sétáló embereket sem.

Több évszakon és több fejezeten át sétál végig az Andrássy úton Porzó, s az építészeti kérdésekben hol vitatkozó, hol elismeréssel szóló szerző leírása étellel teli világot tár elénk: a budapesti nép „belakta” az átalakulóban, fejlődésben lévő nagyvárosnak ezt a fontos területét is.

Az „Idegenek Budapesten” című fejezetben írt arról is, hogy a város – mai kifejezéssel élve – nem volt turisztikai desztináció. Bár *„járt itten sok egyéb idegen, sőt némelyike évekre vagy akár örökre telepedett le köznénk.”*

„Ezerhét század irtanak a nyolczvanöt elé, hogy magyarországi útját szekéren tette meg Pozsonytól Szebenig” Johann Lehmann, s „városunkról, melynek akkor 13 ezer lakosa volt, míg Szegednek 24 ezer: Pest-Budáról elismeréssel szól. Művecskéje 110. lapján minden utasnak azt a jó tanácsot adja, hogy itt legalább is töltsön el egy napot, mert nagyon érdemes rá.”

Fejezzük is be e kis dolgozatot Ágai Adolf szavaival! *„Épüljünk, szépüljünk, tisztuljunk, emelkedjünk magunkért, s egyben megtaláltuk a módját, magunkhoz vonzani az idegent, hogy lássa és méltányolja törekvéseinket.” „Mondhassa el az idegen, ha köznénk jön (...) bárha prózában is: Mily szép, mily tiszta, mily egészséges, mily kellemes, mily európai s mily magyar ez a Budapest!”* ●

Shakespeare meghajol

Buza Péter

A tömeg – ne gondoljanak hatalmas sereglésre – már az esemény hivatalos kezdete előtt gyülekezik a Dunakorzón, az ide néző szálló egyik szolgálati bejárata előtti téren.

Kis emelvényre lépcsőz fel, aki oda bemenne, de persze most nem tesz ilyent senki: ez a pihenő a színpad. Legfeltűnőbb folyóközeli pontján derék nagy bronzszobor, sok éve – egész pontosan 2003. április 26-án – avatták. *Shakespeare* magasodik fölénk, ő is a képzelt színpadon áll, színpadi pózban, de nem a gyülekező közönségre néz. *Dr. Nagy Károly* nyugalmazott ügyész felé fordul, aki az egy szál mikrofonnál, szél kuszálta hófehér hajjal, feketében, folyamatosan, de főleg szigorúan! rendelkezik, informál, mesél.

Hát persze. Ez az ő rendezvénye. Igaz, hivatalosan sok mindenki másé is. Engem nem kötelez, ami őt, hogy hosszan felsoroljam a másokat. Nekí akár kétszer-háromszor is meg kell tennie. Ez az a sovány honorárium, amit civil civilnek nyújthat.

Kegyetlen szél fúj ezen a délelőttön. Amúgy is hűvös az idő. A születésnapot

megelőző vasárnap, április 23-a idén nem kényeztetni el a rendezvény vendégeit pazar tavasszal. De azért tavasz van. A magyar dráma tavasza – ha Shakespeare a főszereplő – minden évben eljön, amióta a mindig, de idén különösen aktuális *Arany János* fordításában először kerültek színpadra közönségsikerrel a régi Pesten a mester halhatatlan darabjai.

Erről tart most előadást – más műsorszámok s a koszorúzás körítésében – a magyar irodalom- és művelődéstörténet jelese, *Szörényi László* (igazán nem értem, miért Rómában és miért nem Angliában volt nagykövet, ahhoz képest, hogy görög, latin és perzsa szakon végzett az egyetemen, választhaták volna számára ott is a diplomáciai hivatalt).

A szobor árát (hatmillióba került, a jogot az eredeti alkotójának örökösei ingyen adták) közadakozásból hozta össze a drámaírás óriásának hazai szakértő és laikus közönsége, amikor Nagy Károly megalapította a maga magán-szoborbizottságát. Mert úgy gondolta, nem helyes, ha az avoni hatyú-

nak nincs élő köztéri emlékjele Budapesten és Magyarországon.

Így hát lett. S azóta minden esztendőben, Shakespeare születésnapjára dr. Nagy Károly születésnapi megemlékezést celebrál. Amire meglepően sokan eljönnek. Igaz, főleg azok, akiknek ilyen vagy olyan közük van a bronzba öntött költőfejedelemhez. *Mészáros Andor* Ausztráliában élt – és ott 1972-ben meghalt – magyar szobrászművész alkotása a bronz. Pesti másolatát *Mihály Gábor* a Százados úton öntötte.

Pontban kezdődik a műsor – megint hosszan, laudációkkal. Minden szereplésére váró illendően feldicsérve. A székeken mindenhol ülnek, félkaréjban állnak is, akadémikusok, színházi emberek, irodalom körüli arcok, egyetemi professzorok, angolbarátok. Meglepően sokan vagyunk. Tudjuk is – visszatérő résztvevők vagyunk többnyire az alkalmi nézőtérén –, hogy ami ránk vár, egyszerű lesz felemelő, de embert próbáló. Karcsi bátyám ugyanis – belátom, bizalmas a megnevezés, de hát évtizedek óta ismerjük egymást – ragaszkodik a maga és a megtisztelt óriás méltóságához.

Meg kell adni a módját! Hogyan is lehetne kutya-futtában elintézni egy ilyen nagy-nagy ünnepet. Két órára számítunk, kettő és fél lesz belőle. Akad még a kipróbált közönség körében is olyan, akinek sok.

Nem vitás, ez zavarja a nyugalmazott ügyész urat, aki a tárgyalóteremben – a maga idejében – még nem igen tapasztalhatott rendetlen nyugtalanságot. Egyáltalán. Rendtelenséget. Megértem. Túl a nyolcvanon miért is térne el a maga természetrajzának s szokásrendjének a kottájától? Ha profi volna persze a rendezésben, biztosan meggondolná a műsor hosszát. S a saját szövegeit. De hát civil. Azt gondolja, ha a civilek sem mérik fel, hogy hálával tartoznak neki azért, amit a civil világért, értünk tett (nem ezzel az egyetlen maradandó értékű akciójával: értünk, Jákob népéért az Ézsauok világában), akkor igazán hol kereshetné a maga igazolását? Hogy dolgozott, fáradt, szervezett, kínlódott, de persze örült is?! Elvégre, tudja, alkotott. A köznek. Évtizedeken át. Sikerrel. És ez az egyetlen elismerés.

Hogy hányan lesznek ott jövőre a Dunakorzón április 26-án? Lehet, kevesebben. De a hagyomány megmarad, ha akár évtizedek szünete után valaki más majd, vélhetően hófehér hajjal újra kezd.

Ami megszületett, örökké él. Ha másutt nem, legalább a világunk értékeire s értéket teremtőire figyelni bátor emlékezők gesztusaiban. Mindig lesz, aki elhozza ide, ha mást nem, (legalább) a virtuális koszorúját. ●

„Elkoboztak egy életet”

József Attiláról, akit négyszer temettek

A róla szóló írásokból Csontó Sándor válogatott

Gát, Korong, Szamos, Káplár, Thaly Kálmán utca, Ferenc tér – csak néhány, a költő kéttucat fővárosi lakhelye közül. Temetni is négyszer temették. Először Szárszón szűk körben, aztán 1942-ben – éppen hetvenöt éve, május 3-án – szinte titokban a Fiumei úton. Majd – erről persze volt újsághír – a Munkásmozgalmi Pantheonba, 1985-ben. Végül Etelka nővére helyeztette csendesen a családi sírba, végső nyugalomba. József Attilát „nem lehet kisajátítani”, de vajon ma hányan érzik sajátjuknak költészetét? Ideje van az olvasásnak.

forrás: Petőfi Irodalmi Múzeum

József Áronné, Attila és Etelka

„(Elkoboztak egy verseskönyvet.) József Attila író »Döntsd a tőkét, ne siránkozz« című verseskötetének »Szocialisták« című verse miatt még annakidején eljárás indult a szerző ellen és a törvényszék ízgatás miatt nyolcnapos fogházra ítélte, de az ítélet végrehajtását felfüggesztette. Ez az ítélet

most jogerőre emelkedett és sor került az ügyészség elkobzási indítványának elbírálására. Kedden foglalkozott az ügyvel a büntetőtörvényszék Schadl-tanácsa. Pataj Sándor dr. védő azt kérte, hogy a törvényszék csak arra a lapra rendelje el az elkobozást, amelyen a vers szerepel. A törvény-

szék Kurovszky Lajos dr. ügyészségi alelnök felszólalása után az egész verseskönyv elkobzását rendelte el, mert technikailag kivihetetlen volna az 1000 példányban az egy lap megsemmisítése. Az ítélet jogerős.”
[Budapesti Hírlap, 1933. április 5]

„Idő: 1936. máj. 22. Péntek van. Nyolc perc múlva dél. A kávéházakban ilyenkor csökkent a forgalom... Most sovány, kiugró ádámcsutkájú, sutabajszú, komor férfi tűnik fel a színen. Hóna alatt dagadásig tömött aktatáskával. Nem néz se jobbra, se balra, végigmegegy a helyiségen s hátul, a kártyázó asztalok közelében elfoglalja megszozott helyét” – emlékezik Németh Andor, alig több mint két hónappal József Attila tragikus halála után. „Arca ezen a napon a szokottnál is gondterhesebb. Analízisről jön, négyre a fogorvosához kell mennie. Egy napon a fejébe vette, hogy testileg-lelkileg rendbehozhatja magát és makacsul kitart szándéka mellett. Fogcsikorgatva, farkasdedéllyel fogvasztja el reggelijét. Aztán kinyitja a táskáját és kivész belőle egy vadonutój, vaskos füzetet. Olyan a formája, mint egy üres könyv. Ezt tele akarja ma írni. (Ez lesz a „Szabad-ötletek jegyzéke” – a szerk.) Gátlás nélkül le akarja jegyezni minden érzésrezdülését, minden átfutó gondolatát. Számot akar adni magának minden bajának miértjéről és eredetéről. Olyan őszinte akar lenni magához, mint még soha.”
[Németh Andor: Kelj fel és várj. Újság, 1938. febr. 20]

„Az a szerencsétlen, aki ezeket írta mérhetetlenül áhítozik szeretetre, hogy a szeretet vissza tartsa őt olyan dolgok elkövetésétől, melyeket fél megtenni. Őt olyasmiről verték, amit soha nem tett volna, ha szeretették volna. Ő az a gyermek, akit nem szerettek, s akit ezen kívül azért vertek, mert nem tudták elviselni azt, hogy nem szeretik.” [JA Szabad-ötletek jegyzéke, Foglalat, részlet]

A második temetésén, hetvenöt éve

„Életének utolsóelőtti napját baráti körünkben töltötte, Szárszón, ahol meglátogattuk. Két nővérével, nővérének kisgyermekével élt itt hetek óta, egy kőhajításonyira a Balatontól, hatan két kis szobába összezsúfolva... Mondottuk neki, hogy kiadója új kötet megjelentetésére vállalkozik, együtt volna-e már egy kötetre elegendő költemény. Egy pillanatig hallgatott. »Tudjátok, hogy a Nagyon fáj-ból hány példány fogyott? Száztizenöt. Nem hiszem, hogy kiadónak kedve lenne költőtől kötetet megjelentetni, akinek verskötetéből csak száztizenöt fogyott«, mondotta. »Akkor most veletek megyek«, mondotta és látszott rajta, hogy ehhez a szándékához ragaszkodik. »Majd kedden jössz fel, Lalával«, válaszoltuk, »szerdán megyünk az előadásra, addig maradj itt és pihenj. Az autóban különben sincs hely, így is szorongunk.« ...Következő napját, pusztulásának napját, délig ágyban töltötte. Délután kelt fel csak. Victor Hugó verseket olvasott, nagy kedvvel és hozzáértő bámulattal. Estefelé sétálni akart, már sötétedett, fél hét volt. »Mindjárt visszajövök«, mondta a nővéreknek, »ne zárjátok be az ajtót. Sétálok, kiszellőztetem egy kissé magam.« Ekkor ment ki a sáros uccán át az állomásra, ahol egy Pest felé induló tehervonat rostokolt. Hogy itt mi minden fogta el, mire gondolt, mi világosodott meg előtte, mint pokoli láng, vagy mennyei fény, az örök titok, mert erről már sem írásban, sem szóban be nem számolhatott. Mire az állomástól egy rövid kőhajításonyira ért, lassan gyorsuló indulásba kezdett a szerelvény. Szentanúk állítása szerint, – három diákgyerek volt a szemtanú, – ekkor futásnak eredt, a sorompó alatt átbújt és két kocsi kerekei közé feküdt óvatosan, de döbbenetes elhatározással. Előbb csak két kezét

fektette a sínekre, behajolva mélyen a kerekek alá, hogy utána visszavonhatatlanul, a lendületben lévő vagon kiálló vaskampója, lépcsője, vagy összekötőlánca szétroncsolja okos fejét. Rettenetes halálát a visszatérésére várakozó nővéreknek tisztességtudóan a falu bolondja jelentette.”

[Remenyik Zsigmond: Költő és a valóság, részlet In: Szép Szó 1938 54.o]

„...Néhány barátja és tisztelője volt ott, azok, akik Pestről leutazhattak. De gondolatban ott volt a sír körül az újat, szépet, jobbat akaró Magyarországnak minden olyan intellektuálisa, gondolkozója és dolgozója, aki valaha is olvasott József Attilától verset és megérezte ennek a fiatal, nagyszerű, költőnek a zsenijét. Gondolatban ott volt Magyarország szegény és dolgozó népe, amely egyik legszebbszavú költőjét veszítette el benne. (...) A kisszámú lesújtott rokonságon kívül Cserépfalvi Imre és Dormándi László, a kiadói, továbbá báró Hatvany Lajosné, báró Hatvani Bertalan, Fenyő Györgyék, Balla Frigyesék, dr. Bak Róbert és a Szép Szó írógárdája: Ignóus Pál, Fejtő Ferenc, Remenyik Zsigmond, Gáspár Zoltán, Horváth Béla, Faludy György és Németh Andor, Mónus Illés. És ott voltak a fekete fejkendős parasztasszonyok és a kerges tenyerű földmunkások. Megható költőtemetés volt.”

[Népszava 1937. dec.7]

„... Barátom volt, vagyis az íróknak és újságíróknak ahhoz a csoportjához tartozott, ahová én is tartoztam. Barátai voltunk, és bőségesen hozzásegítettük, hogy a vonat alá kerüljön, most aztán mind nekrológot írunk róla. Banális volna, ha emberünk félreismert zseni lenne, akit a halála után fedeznek föl – ez, mondhatni, klasszikus

séma volna, és úgyszólván rendben lenne. A dolog azonban úgy áll, hogy József Attilát már 17 éves korában nagy költőként tartották számon, és mi mind tudtuk, hogy zseni, mégis engedték szemünk láttára szép lassan tönkremenni. Mielőtt ugyanis szentté avatták volna, azaz amíg élt, veszekedős, önfejű és nehezen elviselhető volt. Persze mindnyájan tudtuk az irodalom történetéből, hogy a legtöbb zseni veszekedős, önfejű és nehezen elviselhető... Az egzotikus Magyarországon történt, annak a hétmilliós kis népnek a körében, amelynek Európában egyedül nincs faj- és nyelvrokona, amely így a legmagányosabb ezen a földrészén. Ez a kivételes magányosság talán megmagyarázza létezésének különleges intenzitását és azt a gyakoriságot, amivel efféle vadzseniket produkál a nép. A nemzet reménytelen magányossága növeszti nagyra tehetségüket, érvényesülni akarásukat és hisztériájukat. Magyaroknak lenni kollektív neurózis... Ezért csak habozva és küszködve merem kimondani – egyrészt mert szertelenségnek tűnik, másrészt mert az olvasó nem ellenőrizheti –, hogy ez a József Attila, akiről sose hallott eddig a világ, és ezután sem fog valami sokat hallani, aki a 47. szélességi fok alatt a vonat alá vetette magát, ez a József Attila Európának legnagyobb lírikusa volt. Mint mondtam, azért szólok róla, mert esete, szerényebb méretekből, folyvást ismétlődik a sorainkban. Közös erővel pusztítottuk el őt, mi kommunisták és antikommunisták, frakciós társak, széplelkek, dialektikusok, materialisták, idealisták, intellektuálisok, mindnyájan elvontak és alantasok. Folyton a humanista Don Quijotét játsszuk, de a kávéházi teraszok derék Sanchói vagyunk csupán. Persze a vasúti síneknél nyájásabb helyre is vetheti

fotó: MTI

Harmadik sírja a Munkásmozgalmi Panteonnál

az ember az ágyát. A szellemi prostitúció lehetőségei soha nem voltak sokoldalúbbak és finomabbak, mint manapság. Soha másor nem lehetett a sértetlen jóhiszeműség szubjektív tudatában ekkora aljasságokat elkövetni; a gyalázatosághoz megkapni a tiszta lelkiismeret dialektikus jutalmát is. Soha nem tudta magát az ember oly könnyűszerrel meggyőzni, hogy tiszta szerelemből fekszik le.

[Arthur Koestler: Egy halott Budapesten, 1939, részletek]

„Kivonultunk a Kerepesi temetőbe, órákba telt, míg áttekintettük a helyet, furcsa akadályokkal találtuk szemben magunkat. Szerettük volna Táncsics mellé helyezni, meg is kaptuk a helyet örömeinkre, de idő előtt megírták ezt a hétfői lapok. Ezzel az idő előtti nyilvánossággal csak azt értek

el, hogy a főváros formai okokból visszavonta ezt a helyet. Érdekes volt, hogy akikkel tárgyaltunk, nagy zavarban voltak, de furcsa módon két helyet is ajánlottak. Az első az 1919-es júniusi ellenforradalmárok nyughelye volt – hát ezt mégsem; elutasítottuk. A következő hely Gömbös Gyula mellett lett volna, akinek akkor már ott ékeskedett díszes síremléke. Ezt is elutasítottuk. Tanácstalanul nézelődünk. A hely kiválasztásánál az is szerepet játszott, hogy legyen egy nagyobb tér, ahol sok ember fér el. És így kötöttünk ki Gömböstitől jobbra egy parcellánál. De itt sem kaptunk az első sorban, csak a másodikban helyet – jól szituált pesti polgárok között –, de a parcella előtt alkalmas hely volt a tömegek számára. Ekkor jött a következő akadály. A 400 pengős keretet túlléptük. A kiválasztott sírhely 1000 pengőbe került. Kovács Imre, Gáspár Zoltán, Szabó István szidták az összes szenteket. Dani és én csillapítottuk őket. Fene egye, kifizetjük az 1000 pengőt, ezen nem múlik. – Tehát a sírhely megvan. Azzal vigasztaltuk magunkat, hogy majd a háború után lesz hely, de most elégedjünk meg ezzel. Ez az 1942-es év nemcsak gazdag, de félelmetes évnél bizonyult. ... Közben Jolánnal már egyenesbe kerültünk. József Attila tetemét exhumálták és felszállították Pestre...1942. május 3. vasárnap, 10 óra. Az idő borús és szemerkél az eső. Általában vasárnap ebben a temetőben sokan sétálnak szép időben, de most, mint látható, a sok ember József Attila sírja felé megy. A koporsó mögött Jolán és én lépegetünk csendesen, amikor a sírhanthoz érünk, szétválnak az emberek, utat nyitnak, és lassan elhelyezik a koporsót a sír feletti deszkákra. Intek Vándor Sándornak, felhangzik a gyászdal, alighogy ez véget ér, Szakasits Árpádnak intek, elkezd

di mondani igen drámai hangú beszédet. Közben már az eső is sűrűbben kezd esni, sokan kinyitják az esernyőt. Szakasits befejezi beszédét, intek Major Tamásnak, ő közel lép a sírhoz és elszavalja József Attila »A város peremén« című versét. Minden a helyén van itt. A gyászdal, Szakasits beszéde, Major Tamás verse is. Szemem pástázza az embereket és el-elkalandozik. Nem is figyelek a versre. Nem messze tőlünk a Gumigyár ontja a füstöt, háborús termelés, a síneken zakatoló vonatok, »kifelé« a városból. Nem tudok azonban megszabadulni attól a gondolattól, hogy a rendőrség, a hatóság sehol. Ezután leeresztették a koporsót és már csak a lapátok surrogása, a göröngyök dübörgése verte fel a csendet. Senki nem szólt. Mindenki a sír felé nézett.”

[Marosán György: A József Attila emlékbizottságról, részlet Kritika 1978. 249.o]

„... hogy József Attila hamvai vagy 1958-59-ben vagy 1963-ban kerültek át mai nyughelyükre, a Munkásmozgalmi Pantheon előkertjébe. Farkas arra is felhívja figyelmünket, hogy a kihantolás és újra-elföldelés a nyilvánosság kizárásával, úgyszólván titokban történt, de felső határozatra és mintegy párhuzamosan a Marosán-Vértes-féle tantétel kidolgozásával: hogy tudniillik a költő párttagsága sohasem szakadt meg.”

Horváth Iván: József Attila és a párt, részlet 2000 folyóirat 1989. április

„Mikor meghalt, nem volt semmije. És ma – költők tudják csak igazán! – egész világ a birtoka: fűszálak és csillagok, sőt a szótár egyes szavai, amiket büntetlenül senki többé el nem vehet tőle.”

Pilinszky János, 1962 ●

fotó: Sebestyén László

Végző nyughelye

Greguss Gizi hagyatéka

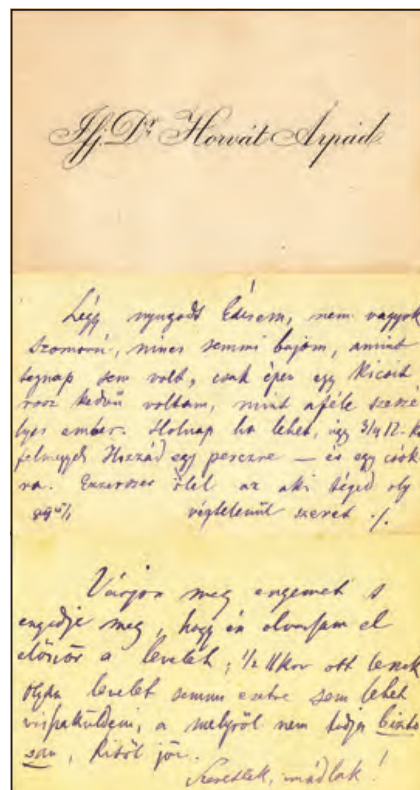
Buza Péter

Februárban kiállítással emlékeztetett a három Gregussra – Ferencváros elfelejtett jeles polgáira – a Mirkovszky-Greguss Családgaléria. Ez a ritkán szereplő „intézmény” tulajdonképpen egyetlen személy, dr. Tamás Erzsébet, aki a Gregussok – Gizella, Imre és György – hagyatékának egy részét tulajdonolja. Ismeretségünk legfeljebb ha két évre tekinthet vissza. Akkor kerestem – s találtam végül meg –, amikor adatokat és dokumentumokat vadásztam készülő könyvemhez (Bagolyröpte Pest felett). Greguss Gizella ugyanis főszereplő, Szendrey Júlia Horvát Árpád nevű fiának a második felesége volt. Néhány hete azzal hívtott fel Tamás Erzsébet, hogy talált további, a Szendrey-Horvát családhoz kapcsolódó kéziratokat, fotókat. Az csak természetes, hogy hozzájárult: adjam közre ezeket.

Horvát Ilona, 1880 körül

– A hetvenes évek közepén, egészen pontosan 1975-ben az egyik este lenyűgöző dokumentumműsört láttam az egyetlen tévében Dienes Valériáról. Vitányi Iván készítette – aki akkor a Népművelési Intézet igazgatója volt, én pedig az ELTE népművelés szakos hallgatója – meséli a Greguss-hagyaték gondozója. Azonnal felhívtam a barátnömet – ő is hallgatta persze Vitányit –, látta-e? Igen! Igen! Keressük meg a nagyszonyt, találjuk meg a módját, hogy beszéljünk vele! Főleg az orkesztikáról, a mozdulatművészetéről, bár Vali néni sok minden mással is foglalkozott, de főleg ez izgatta a fantáziánkat. Kedves volt, de arra hivatkozva, hogy ő már nagyon öreg, azt kérte, forduljunk inkább a tanítványához, Mirkovszky Máriához. Aki „csak” hetvennyolc éves. Természetesen elmentünk hozzá. Hála Vitányinak, ez után már újraéledhetett ez a művészeti iskola,

kezdhetett ébredni, mert negyvenöt után igen-igen takarékon, mondhatni a föld alatt működött, de a hetvenes évek vége felé szűk körben műsorokat is szervezhettünk. Én pedig Vitányinak az orkesztikából írtam meg a diplomamunkámat. Megkerestük tehát ezt a lendületes, friss öreg nénit hetvenötben, aki azonnal szölt Rózsa Magda mozdulatművésznőnek, éppen tanítani kezdte az első kis csoportot a Jókai téren az orkesztikára. A csoportársaim, egyetemi társaim köréből szerveztem melléjük néhányakat, és a hetvenes évek végére lényegében összeállt az a társaság, amelynek tagjai azóta is barátai, élesztői, mozgatói ennek az iskolának. Ők azok, akik különösen szerették Mária nénit, ők azok, akik most is segítettek összehozni ezt a kiállítást. A három Gregussról.

De mi köze van Mirkovszky Máriának Gregussékhoz? És mi köze van Greguss Gizinek Szendrey Júliához? Gizella – mint ifjabb Horvát Árpád második felesége – Szendrey Júliának posztumusz menyje volt, s amikor Árpád öngyilkos lett, másodszer is férjhez ment: Mirkovszky Gézához. Leányuk, Mirkovszky Mária lett Dienes Valéria első számú orkesztikai tanítványa, iskolájának folytatója, a mozgalom vezérlakja Magyarországon és Budapesten a hetvenes évektől haláláig, 1987-ig. Mária néni unokatesvére, Dombi Olga bízta Tamás Erzsébetre a Mirkovszkyak s így Gregussék emlékezetének ápolását, s adta hozzá örökségének azt a részét, amely

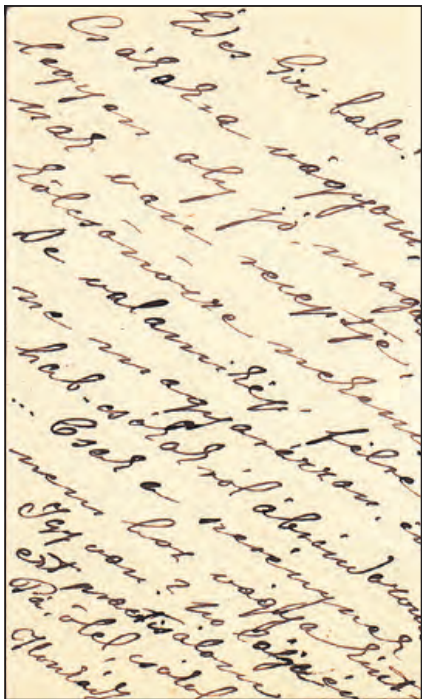

A harminc éves Horvát Ilona

Ifj. Horvát Árpád fia, Jenő, 1888 körül

főleg levelekből, fotókból, nyomtatványokból áll. S amelyek között ott vannak azok a dokumentumok is, amelyek Horvát Árpád-

hoz kapcsolódnak, amelyeket mostanában találtam csak meg.

Így jelenhet meg ezúttal újra néhány kép és szöveg a BUDAPEST hasábjain (mert arról már lekészt a lelet, hogy fent említett kötetembe bekerülhetett volna). Ifjabb Horvát Árpádnak két olyan névjegye, amelyeket Greguss Gizellának írt meg a hátoldalán – amikor még csak udvarolt a későbbi iparművésznek. Biográfiai szempontból mindkét rövidke levélnek van üzenete. Árpád állapotára nézve. Az egyikben szomorúságáról ír mentegetődzve – súlyos depresszióban szenvedett, ezért fordult a morfiumhoz, ami végül megölte –, a másikban egy olyan levelet szeretne elsőként elolvasni, amelynek a tartalmától fél, szinte retteg (ennél közelebb sajnos nem juthatunk a megfejtéséhez). Az első egy dátum is olvasható – szerencsére. 1884. május 1. Eddig úgy tudtam, dr. Horvát Árpád annak az évnek az áprilisától már Stubnyafürdő orvosa, de úgy látszik könyvem forrása ebben a közelebbi dátumban tévedett.

Egy fotón feltűnik ifj. Horvát Árpád és első feleségének, *Egan Mary*nek a fia, *Jenő*, aki ekkor már mint apa s anya nélküli árva

Mirkovszky Gézáné, azaz Greguss Gizella háztartásában élt, Árpád testvére, *Ilona* nem vette még magához.

És következik még három dokumentum, már Ilonáról. Ezek nyilvánvalóan úgy kerültek Mária nénihez, aztán Olga nénihez, végül Tamás Erzsébethez, hogy Ilona és Gizi jó barátnőkként leveleztek egymással. (Meg fotókat cseréltek.) A furcsa kis harántírást üzenet a habcsók receptjéről kérdez. A könyöklős fotográfia hátán olvasható egy dátum is (1879 október). Ilona húsz éves. Talán tíz esztendővel későbbi a másik kabinetkártya. ●

Június 19-én 17 órakor Tamás Erzsébet újabb kiállítását nyit a Mirkovszky-Greguss hagyaték anyagából a Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény helyiségeiben (Ferencváros, Ráday utca 18 – bejárat az Erkel Ferenc utca 15-ben.). A három Gregussról *Buza Péter* beszél, levetik *Vitray Tamás* Csak ülök és mesélek című egykori tévéműsora Mirkovszky Máriával készült filmjét, *Barna Zsuzsa* tánc improvizációt mutat be, *Egri Eszter* gitáron játszik. A Családgaléria kiállítása augusztus 22-ig látogatható.

SZOBORPARKŐR

A vasember

szöveg: Jolsvai András, fotó: Tanyi Adrienne

Ugye, nem gondolnák, hogy ez a szigorú tekintetű, kicsit korpulens középkorú úr ott, a róla elnevezett tér közepén, több mint száz éve az egyik legnépszerűbb alakja a magyar történelemnek? Rendszerek jöttek, rendszerek mentek, nevek tűntek föl és merültek feledésbe, királyok, miniszterelnökök és pártvezérek emelkedtek és kerültek süllyesztőbe, ugyanazokat a tényeket ezerféleképpen csoportosítottuk már, de ő, *Baross Gábor* változatlanul és kikezdetlenül ott van a népszerűségi listák élvonalában. Ezt a szobrot ötven évvel a születése után kapta meg, s – eltekintve a térrendezésből következő, elkerülhetetlen mozgásoktól – ma is a helyén áll. Budapesten tucatnyi (!) utca őrzi a nevét, iskolák, közintézmények, áramátalakítók és terek osztoznak ebben a dicsőségben, s vidéken is, amerre a szem ellát, tele van vele minden köztér és intézmény.

Az első felelős magyar minisztérium tagjainak a felét megelőzi népszerűségben, még a mártírsorsú miniszterelnököt, *Batthyányt* is, persze lehet, hogy őt csak amiatt, mert senki nem tudja helyesen leírni a nevét.

Azért ez a tény igényelne némi magyarázatot. Kormánypárti politikus volt, derekas parlamenti szónok, közszolgálatot alig egy évtizedig vitt, közlekedési miniszterként összesen három évig dolgozott, legfőbb érdemének azt tartják, hogy prioritást adott a vasútépítésnek (ezt bárki más megadta volna, azok az évek a vasútról szóltak), és egységesítette a tarifarendszert (ezt az érdemet ne vegyük el tőle, fontos lépés volt) és megkezdte a Vaskapu hajózhatóvá alakítását. (Nemzetközi szerződések kötelezték erre az országot.)

Gondolják el, néhány jól sikerült zónatarifával Magyarországon halhatatlanságot szerezhet magának az ember!

Minden emlékező kibírhatatlan, magának való, ellentmondást nem tűrő, munkamániás alaknak írta le: eszüket vesztve menekültek előle a munkatársai. Beosztottjait úgy leckéztette, mint botosispán a jobbágyokat, egyetlen akaratot ismert, a magáét, *Napoleon* és *Széchenyi* volt egy személyben. A nap huszonnégy órájából huszonhatot dolgozott, és mindenkitől megkövetelte ugyanezt. Igaz, leveleiben azt írta, minden cselekedetét a haza üdvéért végezte, de hát láttunk már néhány versenyzőt fellépni ezzel a jelszóval, aztán mi lett belőlük. (És mi lett szegény hazából!) Egyszóval nehezen érthető a Baross úr esetében ez az évszázadokon átnyúló, parttalan lelkesedés.

(Azt már nem is mondom, hogy halála után rögtön megkezdődött a kultusza, szülőfalujában mauzóleumot kapott, a Keltinél szobrot: utóbbi részben közadakozásból. A szobor talpazatán eredetileg egy vaskoszorú díszelgett, a babérleveleken azoknak a városoknak a nevével, melyek anyagilag is hozzájárultak a nemes célhoz. A koszorú a legutóbbi háború után eltűnt, s azóta sem sikerült pótolni.)

Mi a csudát szeretünk mi ennyire ezen a Barosson?

Mi már, nyilván, semmit, kortársaink többségének fogalma sincs, kinek a szobra áll azon téren, örököltük, megszoktuk, olyan kevés az állandóság az életünkben, ezt a vasembert senkinek nem állt érdekében elmozdítani, maradt tehát és most már maradni is fog. De a saját kortársai? Nos, ők valószínűleg a megvesztegethetlenségét díjazták e kultusszal. A magyar vasútépítés tele van sötét panamákkal, amelyeket Baross meggátolni nem tudott, de mélyen elítélte őket és maga sosem vett bennük részt.

Ismerve a halála óta történeteket, csak annyit mondok: újabb és újabb szobrokat érdemelne. ●

Névjegy:

Baross Gábor, Baross tér, felállítva 1898-ban, alkotó Szécsi Antal.

A Múzeumkert fáí

Debreczeni-Droppán Béla

Az elmúlt hónapokban a Magyar Nemzeti Múzeum kertjének rekonstrukciójáról szóltak a hírek, és valóban megindultak az előkészítő munkák a szükséges tervek elkészítésével és a park fa- és cserjeállományának felmérésével. A Múzeumkert évtizedek óta méltatlan állapotban van, hamarosan azonban megújulhat. A legtöbben a fákat féltik, amelyek oly fontosak mindenkinek. A következőkben ezért a Múzi történetét a fák, a növényzet szemszögéből mutatjuk be (korábban más szempontból: BUDAPEST 2006/3, 2012/11).

A Magyar Nemzeti Múzeum kertjének története a 18. század közepére nyúlik vissza, amikor báró Klobusiczky Ferenc kalocsai érsek a mai telken városi palotát építtetett. Ez halála után utóda, gróf Batthyány József kezére került, aki később, 1776-ban esztergomi érsek lett.

Az érseki palota és kertje az épülettől kelet felé futó fasorral, Franz Neuheuser 1793-ban készült térképén (FSZEK Budapest Gyűjtemény)

Az ő birtoklása idejéből ismeretes Franz Neuheuser 1793-ból származó várostérképe, melyen nagyon jól látható a palota mögötti barokk (francia) kert. Ezt még valószínűleg Klobusiczky érsek alakította ki a kor ízlése szerint. Batthyányról is tudjuk, hogy nagy kertbarát és a kor jelentős kert-építető mecénása volt, nem csoda hát, hogy a pesti palotája mögötti park fejlesztését is elrendelte.

Az első sztár a cser

Az érseki kert növényzetéről szinte semmit sem tudunk. A Neuheuser-féle térkép alapján azt gondolhatjuk, hogy a pesti Országút mellett álló egykori palota hátsó, kerti homlokzata előtt egy (kettős) fasor futott ki a mai Pollack Mihály térig. Ez aztán megfigyelhető Lipszky János 1810-ben készült várostérképén is. Felmerül a kérdés persze, hogy milyen fák lehettek ezek? A választ számunkra Karacs Teréznek, a magyar nőnevelés nagy alakjának visszaemlékezése adja meg, amikor azt

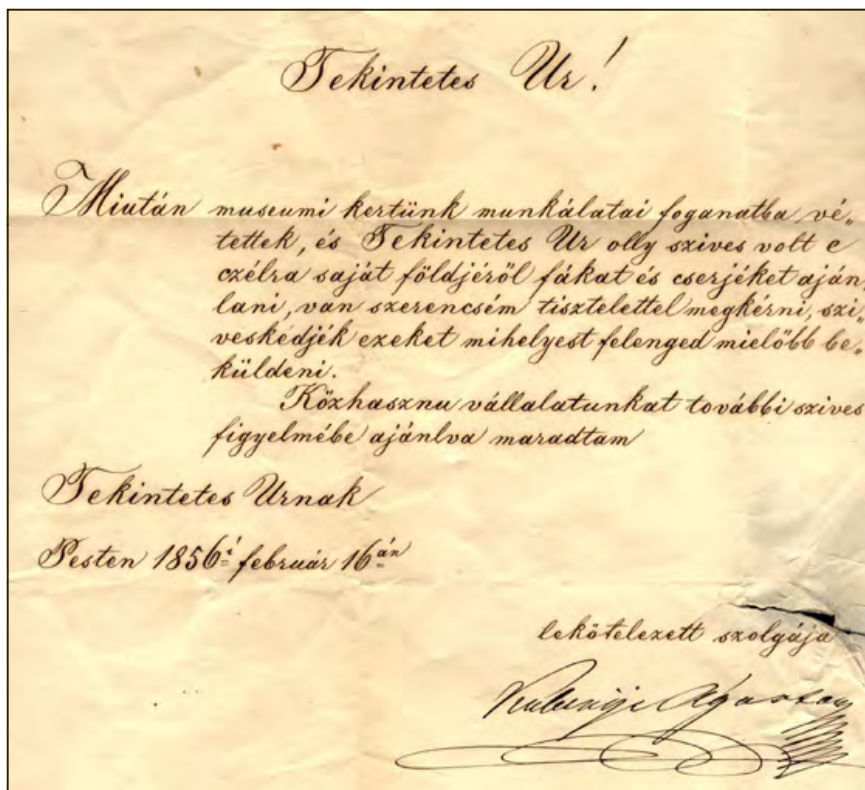
idézi fel gyerekkorából, hogyan járt rendszeresen a Múzeum telkén keresztül az akkor Széna (ma: Kálvin) téri református iskolába. Az 1810-es évekre vonatkozóan a következőket írta: „A múzeumi épület körüli nagy tér gyepes s óriás cserfákkal árnyékolt vala.” E forrás alapján arra következtethetünk, hogy az említett ábrázolásokon szereplő fasor cserfákkal, azaz csertölgyekkel volt beültetve.

E fák többsége még negyedszázadot élhetett, egészen 1837 júniusáig, amikor a ma is álló múzeumpalota építkezésének megkezdésekor kivágták őket. A tervező Pollack Mihálynak is megvoltak már az elképzelései a múzeum környezetének parkosítására, de a közadakozásból megva-

lósult angolpark-jellegű kertet végül nem ő tervezte meg, hanem Pecz Ármin, a Ludoviceum főkertésze, a korszak legjelentősebb hazai szakembere. A fatelepítés 1855 őszén kezdődött meg. A Vasárnapi Ujság egyik novemberi száma már arról tájékoztatta olvasóit, hogy Egressy Sámuel 200 fát küldött Kiskunlacháza melletti birtokáról. Talán ezekből kerültek ki azok is, amelyeket elsőként ültettek el ünnepélyes keretek között, 1855. november 24-én.

Számos más magánember sem pénzt, hanem facsemetét ajánlott fel a létesítendő közpark javára. Néhányuk nevét tudjuk is: József főherceg a Margitszigetről küldött, báró Sina Simon, a gödöllői kastély akkori tulajdonosa hársfát szállíttatott a Nemzeti Múzeumhoz, a legnagyobb szállítmány pedig – mint fentebb már említettük – Egressy Sámuel kiskunlacházi birtokáról érkezett 12 társzékérrel. Mindezek és talán további fák és cserjék telepítésével több ütemben (összesen bő másfél év alatt) történt meg.

Az 1855 őszi kezdeti munkálatok után a következő év tavaszán először a kert mai Múzeum körút felé eső részét ültették be, majd 1856 késő őszen és 1857 tavaszán a terület hátsó, kelet felé eső része került sorra. Kallina munkáját, a kert kialakítását Pecz Ármin visszaemlékezése szerint Gerenday

Kubinyi Ágoston levele egy olyan Tolna megyei földbirtokosnak, aki facsemetét ajánlott fel a Múzeumkert javára (Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára)

A Nemzeti Múzeum épülete az előterében álló még fiatal faegyedekkel, 1865–70 körül (Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár)

József, a Fűvészkert igazgatója, botanikus, egyetemi professzor felügyelte.

Megsebezve – megújítva

A következő évtized Múzeumkertjéről, a későbbi neves orvosprofesszor, *Bókay Árpád*, aki a kert mellett, a Múzeum utca 9. számú Bókay-házban nőtt fel, így emlékezett vissza: „... a homlokzat előtt egy nagy rondeau volt, lóherével bevetve, melyet rendszeren kaszáltak. A többi szabad tér is lóherés volt. Virág sehol, akác, ecetfa, minden dísz és bokrok, főleg orgona.” Ebben a forrásban tehát említés esik az akácról és az ecetfáról, és hogy ezek tényleg nagyobb számban fordulhattak elő a kertben azt megerősíti az egyik Pál utcai fiú, *Pásztor Árpád* is, aki Muzi című ifjúsági regényében is ezt a két fajfajtát említi. Ezek mellett, mint a fentiekből is kiderült még biztosan nagy számban ültettek platán- és hársfacsetéket az első telepítés során. Nyilván az említett négy fajon kívül több is került a kertbe, de erről egyelőre nem rendelkezünk pontos leírásokkal.

A következő évtizedben szépen nőttek a fák, de néhány éppen csak túlélhette az 1870-es éveket, mert 1880-ban a Múzeum körút szabályozása miatt mintegy 3 méterrel beljebb került a kerítés, s ennek az előkertben sok lombos fa áldozatul esett.

1880. május 27-i számában a Fővárosi Lapok erről így írt: „A muzeum-kert eleje szomorú látványt nyújt most. Huszonöt év előtt ültetett fái és cserjéi kivágva... (...) Hogy a park lényegesen megcsorbult, azt már látni; a látogatók, akik most oda mennek, rendszeren elszörnnyűlködnek s válogatlan kifejezéssel tisztelik meg a közmunka-

tanácsot, mely elérte célját: elpusztított a föld színéről egy csomó szép fát és sűrű cserjét. Persze ültet majd helyére mást, az időre bízva felnövésüket.”

Ez a fajta beavatkozás tehát már több mint 130 éve is felháborodást válthatott ki, de a fent idézett lap már két héttel később a szívderítőbb megújulásról is szólt. A telek megrövidítése kapcsán ugyanis nagyarányú kertrendezést hajtottak végre a Fleischmann és Weber kertészeti cég irányításával nagyjából egyébként egy időben a Várkert Bazár körüli munkálatokkal.

A természet persze nem mindig csak nyugalmas időket, lombosodást hozott, hanem pusztító viharokat is. Ezek 1897-ben és 1913-ban jelentős károkat okoztak.

Múzeum utcai ketrészlet Kisfaludy Sándor emlékművel, 1940 körül (Fortepan)

A legnagyobb pusztítást az első világháború kitörése előtt néhány nappal, 1914 júliusában végezte egy tomboló orkán, amely teljesen tönkretette a Múzeumkert (ma: Bródy) Sándor utcai részét, az ott lévő hatalmas – minden bizonnyal az első telepítésből származó – fákból számosat gyökerestül csavarva ki.

A nyugalmat ezt követően már csak a következő világégés zavarta meg. Az épület és kertje 1944 szeptemberétől több bombatalálatot is kapott, Budapest ostroma alatt, 1945 januárjában pedig valóságos hadszínterré vált, amitől főként a park Múzeum utcai része szenvedett komoly károkat. A szovjet katonák megszállták magát a kertet is, ahol tüzérségi állást alakítottak ki. Kivágták a kert Múzeum utcai felén a négy legnagyobb fát, hogy azok ne akadályozzák az aknavetőök használatát.

A háborús sebek eltüntetésére, a kert rendbetétele 1945 után csak lassan folytatható, először az aknamentesítésnek kellett megtörténnie. Végül 1951–52-ben, a Múzeum alapításának 150. évfordulójára készülve kerülhetett sor jelentős beavatkozásra. Ennek során több száz cserjét ültettek el, és 1951. december 8-án a Pestvidéki Állami Erdőgazdaság Üzemegységéből, Mendéről 20 ezüst juhar facsetete, valamint 6–6 csörgőfa, ezüstfa, vadgesztenye, zöldjuhar, japán akác, mezei szil (összesen tehát 36) is elindult ide címezve. Ekkor történt meg a múzeumlépcső két oldalán fekvő egy-egy növényisziget fákkal való beültetése (addig csak egy-egy fa nőtt a főhomlokzat előtt). Ezeket a munkálatokat még a Nemzeti Múzeum

saját kertésze, *Bezdek Ferenc* végezte, de 1953 szeptemberében az intézmény átadta a fenntartás feladatát az akkoriban Budapesti Parkfenntartó Vállalat néven működő Fővárosi Kertészetnek.

A történelem aztán 1956-ban újra nyomot hagyott, és bár a világháborús harcokhoz hasonlók nem folytak a Múzeum körül, a szovjet tankok láncfalpai bizonyos károkat okoztak. Ezek *Pesti László* kertész visszaemlékezése szerint nem voltak jelentősek, és a keletkezett talajhibákon kívül csak egy kisebb fa dőlt ki. A kert mindenestre alig hogy kiheverte világháborús sérüléseit, máris újból rekonstrukciójára várt, amire valószínűleg 1957 tavaszán került sor. E tavaszra *Jakabffy Imre* (1915–2006), a Magyar Nemzeti Múzeum korábbi jeles könyvtárosa 2005-ben úgy emlékezett vissza, hogy 1957. március 15-e előtt minden fát és bokrot visszanyírtak, félve a „Márciusban Újra Kezdjük” jelszótól, amelynek rövidítését (MÚK) fel is vették a múzeumlépcső bal oldali mellvédjére. *Jakabffy* szóbeli közlését azzal a megjegyzéssel egészítette ki, hogy a visszanyírt növényzetben volt egy nagyon szép szilfa és egy vörös mogyoró is, amelyek valószínűleg emiatt pusztultak végül el.

Ezután békésebb évek következtek. Az árnyas „parkerdőt” szívesen látogatták a pihenni vágyók (elsősorban a környékbeli lakosság). A naposabb részekből eközben egyre kevesebb lett, hiszen a lombzat egyre terebélyesebbé vált, másrészt az ekkor alkalmazott sűrű beültetés is ezt a hatást erősítette. A legnagyobb változást a 20. század második felében az 1972–73-

as átfogó kertrendezés jelentette. Ennek során modernista felfogásban tervezték át a parkot, megszüntetve ezzel több mint száz évig létezett angolkeri struktúráját. Az 1970-es évek második felében még egy fontos változás történt a Pollack Mihály tér felőli oldalon: a földszinti munkaszobák nyugalma érdekében az épület vonalában, egy cserjés-tiszafás „védelmi” zónát hoztak létre, így az addigi kerti út az épület falától messzebb került.

Ha a fenntartás minőségét nézzük, a következő évtized már a hanyatlás korszaka volt. A 90-es évek derekától aztán ezt a folyamatot tetőzte be a kert déli, Múzeum utcai oldalának felvonulási területté, majd parkolóvá válása. A Nemzeti Múzeum impozáns klasszicista épületének „nagyrekonstrukciója” végül 2006-ban úgy fejeződött be, hogy a kert rekonstrukciója nem történt meg, annak ellenére, hogy erre 2000-ben (majd tíz évvel később is) készültek tervek.

Mentik a menthetőt

A régóta várt kertrekonstrukció munkálatai a 2016. július 25-én hozott, 1382/216. számú kormányhatározat értelmében indulhattak meg. A megrendelő, azaz a Magyar Nemzeti Múzeum fontosnak tartotta, hogy még a tervezési fázis előtt felmérse a kert növényállományát, nem csupán a fákat, hanem a cserjéket is. Ennek során a legkorszerűbb mérési eszközökkel elvégezték a fák töréskár-kockázati mérését (az ún. FAKOPP-vizsgálatokat). Kevésbé komplex módon, de ilyen műszeres vizsgálatot már 2008-ban végzett

a FŐKERT, melynek során nagyon sok fáról kiderült, hogy menthetetlen. A vizsgálat alapján ezért a következő években elkezdtek az előregedett, balesetveszélyes fák kivágását. A legnagyobb ilyen kertészeti munkákra 2011. december 19-én és 20-án került sor, amikor a Bródy Sándor és a Múzeum utcai oldalon számos belül odvas fát vágtak ki, zömükben olyanokat, amelyeket 1880–1920 között ültethettek. Az egykori játszótér közelében kivágott öreg fák odvából ekkor gurultak ki különböző korszakból származó gumilabdák.

A Múzeumkertben lévő fás szárú növényzet részletes felmérése, amelyet *Egervári Krisztián* készített (teljes anyaga a Múzeum honlapján olvasható), 227 fára terjedt ki. A faállomány siralmas állapotát jelzi, hogy mindössze tizenötöt talált teljesen egészségesnek, 167 esetben pedig kisebb-nagyobb ápolást ajánlott a fák élethosszának megnövelése érdekében. Ezt a munkát január közepe óta végzi a FŐKERT. Ugyanakkor a fák majd' egyötödének kivágása a fokozott balesetveszély miatt szükséges. Köztük lesz például két olyan öreg egyed, a Bródy Sándor utca felől egy 123 centiméter törzsátmérőjű mirigyes bálványfa és a Pollack téri kerítésfalat is kifelé nyomó nagy japánakác, amelyek talán még az első telepítésből származnak. Előbbi teljesen üreges, utóbbi sajnos gyökérnyaknál korhadt.

A kivágottakat a kert területén pótolják. De, ami legalább ilyen fontos, ha nem fontosabb, hogy készül egy átfogó fenntartási terv is, amelynek fő célja életük meghosszabbítása. ●

Képek a 70-es évek árnyas Múzeumkertjéből

VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB

Babiczy Tibor

A közép

Akkor már napok óta egyfolytában
ömlött az eső. Két koporsó feküdt
egymás mellett a felázott talajon.
Feltöretlen mező, oldalt a fűzfák
lombja, akár a női haj, hullámozott
a szélben.

A sírásó szemüveges
volt, vékony, ősz hajú. A háta görbe.
Csak a mozdulataiból derült ki,
hogyan fiatal még. Hogy kiássa, de nem
néz bele a sírgödörbe. Mire vég-
zett, a két koporsó – saját súlyától –

félíg besüppedt a földbe. Az ásó
feje tömör, sötét ragyogás a híg
éjszakában. Ha nem is látható most,
kerül még fölének ég. Újhold van, felhők,
hideg álmom. Találkozunk ott, ahol
nincsen sötétség. —

A ROVATOT SZERKESZTI: KIRSCHNER PÉTER

„TERÜLJ, TERÜLJ
ASZTALKÁM!”

Nyári napközis gasztrotáborok a múzeumban
Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum,
2017. június 19 - augusztus 25.

A múzeum idén is várja
a 7–14 éves korú gyer-
mekeket nyári tematikus
napközis gasztrotáborai-
ba, júniustól augusztusig
hat időpontban.

A Világkonyha tábor-
ban a résztvevők megismerkedhetnek az öt földrész különböző
kultúráival, az ott élő emberek szokásaival és ételével, a Korok
konyhája tábor a római kortól egészen a boldog békeidőig járja
végig a gasztronómia fejlődését. Finomságtáborunkban csuda
ízeket varázsolunk, a Mesés ételek táborában pedig a mesebe-
li ételek mellett mesehősökről is beszélgetünk. A szakértő mú-
zeumpedagógusok segítségével a gyerekek maguk is szakács-
sapkát húzhatnak, és belekóstolhatnak a főzés rejtelmeibe. ●

Bővebb információ, a táborok részletes leírása és a jelentkezés módja: www.mkvm.hu

BAGOLYRÖPTE PEST

FELETT

Debreczeni-Droppán Béla

Petőfi Sándor rövidre szabott életének majd' minden korszakáról
könyvek szólnak, utolsó éveinek szinte minden percéről tudunk,
és ahol csak egy napra is megszállt, márványtábla örökíti meg az
emlékét. Feleségének nevét minden diák ismeri, de Petőfi halála
utáni sorsáról alig tud valamit a közvélemény. Pedig *Szendrey Júlia*
„az özvegyi fátyol eldobása” után még 18 évet élt, s négy gyerme-
ket szült második férjének, *Horvát Árpád* (1820–1894) történész-
nek, egyetemi tanárnak.

Buza Péter egy piarista öregdiákhoz, *Mambriny Ödönhöz* kapcsolo-
ló adatok nyomán kutatva jutott el 2015-ben az egyetlen még
élő Szendrey-leszármazotthoz, Júlia ükunokájához (Ödön leányá-
hoz) a németországi Dortmundban.

Szendrey Júlia megtalálta családjának története egy regényes ház-
ból, a Képiró és a Bástya utca sarkán álló Hét Bagolyból indul. A
Krúdy Gyula egyik regényének címet is adó régi pesti házról sok
minden kiderül azon kívül is, amit már korábban tudhattunk, és
a történet szempontjából kulcsfontosságú: s az is, hogy a házat
1863-ban *Szendrey Ignác*, Júlia édesapja vásárolta meg. Itt élt ké-

sőbb Júlia lánya, *Ilona* a gyermekével, majd két unokájával egészen 1944 novemberéig, amikor a család emigrált. De a sok-sok érdekes várostörténeti adatot tartalmazó kötet nem ezzel az egy házzal ismerteti meg az olvasót, hanem rövidebben-hosszabban minden olyan épülettel is, amelyben lakott, amelyet birtokolt a Szendrey-Horvát család.

Szendrey Júlia ismeretlen nemzetsége: arcot kap, így a szép kort megélt Horvát Ilona is, akiről például korábban nem állt rendelkezésünkre fotó. Hasonlóan ritka kincs Petőfi özvegyének eredeti házasságlevele (1850).

A kötet – mint említettük – igazi családtörténet, hiszen elbeszéli Szendrey Júlia famíliájának történetét, benne a főszereplő életének utolsó időszakát, betegeskedésének éveit, amikor férjétől már külön élve talál rá arra a szerelemre, amely már nem teljesülhet be. Az őt viszontszerető *Tóth József*ről, a későbbi kiváló Pest megyei tanfelügyelőről is többet megtudhatunk, és persze a tudós könyvtáros, egyetemi tanárról, a Júlia életét megkeserítő férjről, Horvát Árpádról is portrét kapunk.

Természetesen Júlia gyerekeiről is bőven szó esik, az elsőszülöttéről, *Petőfi Zoltán*ról, akiről pusztán létének kívül jóformán semmit sem tud a közvélemény. Két másik fiáról, a korán, 22 éves korában elhunyt *Attiláról* és a 28 évesen öngyilkos *Árpádról* is minden lényeges kiderül. Sőt jóval több is, hiszen a kötet második felében Buza forrásközlése következik Horváték levelesládájából. Közreadja a két Horvát-fiú házi kéziratot újságját, a Tarka Művek számait, és azokat az üzenőfüzeteket, amelyben a fiúk apjukkal leveleztek nap, mint nap, hiszen az édesapa általában akkor tért haza, amikor a kisdíjakoknak már aludniuk kellett, és amikor elindultak az iskolába, apjuk még aludt.

Nagyon izgalmas olvasmány, megelevenedik egy 19. századi polgári család élete, betekinthetünk a mindennapok világába, ahogy nagyon ritkán. És közben láthatjuk a gyermekek kapcsolatát apjukkal, az édesapa gyermeknevelési elvei is megjelennek, és az üzenetekben mindig szerepel az édesanya is, aki már külön él a családtól. A fiúk néhány édesanyjukhoz írt levelét is olvashatjuk. Az ő életükön túl pedig a kötet még elbeszéli Júlia 20. századi utódainak a történetét is.

A családtörténetet (a forrásközlés előtti részt) az utolsó – utód nélküli – leszármazott Mambrini Daisynek a szerzőhöz intézett sorai zárják: „Nagyon örülök annak, hogy felmenőim sorsáról most, az Ön segítségével, megmarad mégis valami Magyarországon s az utókorunk. Mert ez a történet az élettemmel véget ér.”

Sokat köszönhetünk mi is Buza Péternek, hiszen valami fontosat megmentett nekünk az utolsó órában: egy olyan családi történetet, amely közös történetünknek (történelmünknek) is részét képezi. Tette ezt a rá jellemző alaposággal és jó tollal.

Példaértékű kutatásának az a momentuma is, hogy a megtalált dokumentumokat, családi relikviákat a Magyar Nemzeti Múzeum és a Petőfi Irodalmi Múzeum számára megszerezte, így kézzelfoghatóan is sok mindent sikerült megmentenie az utókor számára.

Csak egyet sajnálunk, hogy a Budapest könyvek sorozata e 10. kötetével berekesztette folyamát. Azonban ismerve a lelkes és szakavatott, mindig kíváncsi szerzőt – biztosak lehetünk abban, hogy még jönnek érdekes történetek, amelyekből újra és újra elélni tárulhat e csodálatos város s a benne élők gazdag múltja. ●

Bagolyröpte Pest felett. Szendrey Júlia nemzetsége. A bevezetőt írta, Horváték levelesládáját szerkesztette, a jegyzeteket készítette Buza Péter. Budapesti Városvédő Egyesület Budapest, 2016. Ára: 2 000,-Ft.

KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ

BUDAPEST GEOKALAUZ

A Magyar Földtani és Geofizikai Intézet kiadásában megjelent a Budapest geokalauz/ Budapest Geoguide. Ez a szép kiállítás és hasznos kötet senkinek a könyvespolcáról nem hiányozhat, aki egy kicsit is mélyebben érdeklődik fővárosunk értékei, érdekességei iránt. Minden információt megtalálhatunk ebben az útikalauzban nemcsak a Budapestben sok helyen látható sziklákról és kövekről, hanem a legfontosabb épületek kőburkolatáról, a metróvonalak köveiről, a fürdőkről és barlangokról is. A kiválóan használható térképpel ellátott, 314 oldalas, kétnyelvű kötet kereskedelmi forgalomba nem kerül, de az Intézet könyvtárában (Stefánia út 14., mafi.library@mfgi.hu) igényelhető. Az Intézet szívesen fogad **5000 Ft/kötet** felajánlást az Eötvös Loránd Geofizikai Alapítvány (ELGA) részére.

MILLISITS MÁTÉ

A SZENT ISTVÁN-BAZILIKA HARANGJAI ÉS HARANGJÁRMAI

Budapesti Városvédő Egyesület

A magyar főváros szakrális épületei közül a Szent István-bazilikáról jelent meg az utóbbi években a legtöbb kiadvány. A templomról kiadott könyvek a bazilika építéstörténetét egymást kiegészítve közik, de a toronyokba „rejtett” örökségről hallgatnak. A Budapesti Városvédő Egyesület kiadványa átfogó képet nyújtva mutatja be a bazilika harangjainak méreteit, egyedi díszítésüket, történetüket.

Ára: 450 Ft

Megvásárolható a Budapesti Városvédő Egyesület titkárságán (1126 Bp. Szoboszlai utca 2-4)

KATONA TAMÁS – SZÁSZ ZOLTÁN (SZERK.)

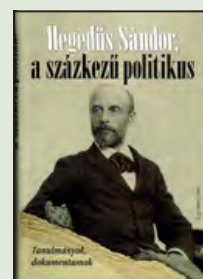
HEGEDÜS SÁNDOR, A SZÁZKEZŰ POLITIKUS

Argumentum Kiadó

Hegedüs Sándor (1847–1906) a Széll Kálmán-kormány kereskedelemügyi minisztere volt. Egész életműve a magyar pénzügypolitika szolgálatában telt. Az életművét ismertető kötet nem születhetett volna meg, ha 2011-ben egy budai ház pincéjében évtizedig megbújó ládából elő nem került volna a gazdag irathagyatéka, amelynek feldolgozása ez a könyv. A Budapesti Városvédő Egyesület Hegedüs Sándor Emlékbizottsága születésének 170. évfordulójára emlékévet hirdetett, amelynek keretében több könyvbemutató is megismerhető ez a kiadvány.

Ára: 4500 Ft

Megvásárolható a Budapesti Városvédő Egyesület titkárságán (1126 Bp. Szoboszlai utca 2-4)

SZÉTTÉPETT ESZTENDŐK, 1938–1944

Budapest Főváros Levéltárának kiállítása Heidelbergben

Budapest Főváros Levéltára a 2014. évi Holokauszt Emlékév keretében rendezte meg a Széttépett esztendők, 1938–1944. A holokauszt budapesti megéléstörténete című kiállítását. Az eredeti tárlat kibővítve, német nyelvű változatban 2017. május 3-tól június 18-ig

Heidelbergben, a Friedrich-Ebert-Haus kiállítótermében várja a látogatókat.

Budapest Főváros Levéltára személyi és családi iratokra irányuló intenzív gyűjtőmunkája, valamint a korábban csak szórványosan kutatott és a tág értelemben vett Holokauszt-tematika szempontjából alig vagy egyáltalán nem hasznosított levéltári irategyüttesekben folytatott feltárás és adatbázis-építés eredményei tették lehetővé, hogy a diszkrimináció és üldöztetés egyéni, családi, közösségi szintű megélése és feldolgozása került a kiállítás középpontjába. Az eredeti kiállítás-hoz képest bővült a tárlat, mert a 2015 szeptemberében előkerült mintegy 6800 db adatszolgáltatási ív történetének külön tablót szenteltünk. A Kossuth Lajos utca 13–15. alatti ház egyik lakásának felújítása során a fal mögül előkerült szenzációs irategyüttesről számos tudósítás jelent meg a német nyelvű sajtóban is. A kiállítás német nyelvű változata a Heidelbergi Városi Levéltár, a Friedrich-Ebert-Gedenkstätte alapítvány és Budapest Főváros Levéltára együttműködésében valósult meg. ●

BASELITZ. ÚJRAJÁTSZOTT MÚLT

Alkotóműhely és workshop a kiállításon

Magyar Nemzeti Galéria, 2017. július 2-ig

Az egyik legismertebb kortárs német képzőművész, *Georg Baselitz* műveiből látható kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában. A tárlat arra is fókuszál, hogy hogyan lehet a kiállításnézést összekötni az alkotófolyamat meg tapasztalásával? Hogyan lehet a szemlélődő és alkotó emberek közötti határokat lebontani? A kiállítás koncepciójához szervesen illeszkedik egy alkotóműhely, ahol a látogatók eszközöket és útmutatást találnak ahhoz, hogy kipróbáljanak néhány egyszerű technikát és szabadon alkossanak.

A műhelyben meghívott képzőművészek segítenek Baselitz művészetét gyakorlati szempontból is továbbgondolni. Az inspiráló környezet, Baselitz műveinek hatása, az ezekről folyó beszélgetés, a szemlélődés és az alkotófolyamat összessége egészen különleges múzeumi élményt ígér. ●

2017. május 20., *Baselitz remix (a személyes tapasztalat és a kollektív emlékezet)*. A programot tartja: *Ezer Ákos* képzőművész
2017. június 10., *Indulat*. A programot tartja: *Beóthy Balázs* képzőművész

Jegyek korlátozott számban kaphatók a www.jegymester.hu oldalon, illetve a múzeum jegypénztárában.

Georg Baselitz alkotás közben ammerseei műtermében, 2008.
fotó © Benjamin Katz

TÁJBAN ÉLŐ EMBER

Lóránt Attila fotókiállítása a Természettudományi Múzeumban

Magyar Természettudományi Múzeum, 2017. május 29-ig

Lóránt Attila négy éven keresztül fotózta hazánk nemzeti parkjait. Nemcsak a tájat és az élő környezetet, az állat- és növényvilágot örökítette meg, hanem az ember és az emberi tevékenység is nagy hangsúllyal jelen van a képeken. A parkokat az ember gondozza, őrzi, bizonyos helyeken műveli is. Munkája, óvó keze nyoma, mindennapi élete éppúgy hozzátartozik a tájhoz és a tájhoz kötődő hagyományokhoz, mint a természeti

értékek. Éppen ezért a fotós úgy érzi, egyes területeken az ott élő embereket is a védett fajok közé kellene sorolni. Említhetnénk a pásztortársadalmat és annak gyors átalakulását vagy akár a Duna-Ipoly területén lovas fakitermelést végző csapatokat, akik idejük java részét a természetben töltik állataikkal. Az Őrség előregedő falvait a rohamos városiasodás zsugorítja évtizedről évtizedre. Ma már kimondhatjuk, hogy az egyik legnagyobb kihalófélben lévő faj a tájban élő ember. A képekből egy 350 oldalas könyv is készült, ennek anyagából mutat be látványos válogatást a kiállítás. ●

22. MÚZEUMOK MAJÁLISA

Múzeumok a kertben – kertek és múzeumok

Magyar Nemzeti Múzeum Múzeumkert, 2017. május 20-21.

2017. május 20–21-én lesz a múzeumok legnagyobb közös ünnepe a Múzeumkertben. Több mint 100 múzeum és kulturális intézmény gyűlik össze az ország különböző részeiből, hogy emlékeztetesse tegye ezt a kétnapos, ingyenes fesztivált.

Kézműves vásár, design sarok, civil-negyed, előadások, beszélgetések, felnőtt és gyerekprogramok, koncertek, meglepetés produkciók színesítik a programkínálatot. Itt osztják ki a múzeumi szakma rangos elismeréseit, az Év múzeuma és az Év kiállítása díjakat.

A Majálison a történelem színpadáról is fellebben a függöny: a Magyar Nemzeti Múzeum Élő Múzeum programja időutazásra csábítja a látogatókat az IGE-IDŐK című kiállítás tereibe.

Az idén velünk majálisozik a Makám, a Vodku zenekar, a Kerekes Band, a Lóci játszik, a Nemadomfel, a Villon-trio, a Group'n'Swing és még sokan mások. ●

További információ: www.mnm.hu, www.facebook.com/nemzetimuzeum

OPERETT ÉS KRIMI AZ ÁTRIUMBAN

Zappe László

Nem voltak túl jó hetei mostanában az Átriumnak. Új színházi bemutatói sem bizonyultak igazán sikerültek – ettől még lehetnek sikeresek, de az ebben az esetben meglepne, és a Budapesti Tavaszi Fesztiválból is sikerült kicsippenenie egy igazi gagyi haknit. Egyedül a fontos téma menthetné a Vándorlásra születve /Journey/Drom címre hallgató produkciót – ez ugyanis a cigányság helyzete Magyarországon és a világban.

Pedig ez a téma legalább kellemes mulatságot szerezhetne akkor is, ha nem veszik túl komolyan, ha nem kívánnak a mélyére nézni, ha nem akarják feltárni teljes súlyosságában. Keretként a szórakoztatóiparból kölcsönzött televíziós esztrádműsor is megfelelő lehetne. Az ellenpontozás technikájával akár tartalmas és mulatságos műsort is össze lehetett volna hozni. A cigányélet valóságát befeszítve a cigányfolklor és a vendéglátóipari cigánymuzsika közé, akár sikerülhetett is volna a hideg és forró zuhany váltakozásához hasonló, meg- és felrázó élményben részesíteni a publikumot. A csaknem minden mozzanatot átható ügyetlenkedés azonban még a színvonalasabb, érdekesebb műsorszámoknak is élet vette.

Az operettszínházról befogadott minimusical, a Nők az idegösszeomlás szélén a címevel legalábbis fergeteges mulatságot ígér. És a *Pedro Almodóvar* filmjé-

ből vett történetben is nagyjából minden össze van hordva, ami egy (vagy több) középkorú nőt hisztériára készíthet.

Az egyik ilyen tényező természetesen a pasi, aki megbízhatatlan, csapodár, léha gazember. A másik a fiúgyerek, aki viszont suttyomban felnőtt, és nagyon is komolyan szeretné venni az életet, annyira, hogy alattomban nőszülni készül. Válóperre is sor kerül természetesen, így ügyvéd is akad, aki persze ugyancsak nő, és szintén belekeveredik a szerelmi sokszögbe. Azt meg talán említeni sem kell, hogy a főszereplő asszonyoknak van egy minden lében kanál barátja, aki mellesleg szemet vet a darabban szereplő egyetlen fiatalemberre.

Nem merném állítani, hogy a szöveget író *Jeffrey Lane* színpadi virtuóznak bizonyulna, de ennyi bonyodalomból csak összehoz olykor némi izgalmat meg egy-egy csattanósabb pillanatot. Az operett világából érkezett hölgyek, *Füredi Nikolett*, *Vásári Mónika*, *Gubik Petra* rutinosan adják a női viselkedésmintákat, *Szomor György* egykedvűen lavíroz közöttük. *Khell Csörsz* különböző helyszíneket ügyesen egymás mellé helyező díszletben, *Réthly Attila* a komplikációkat követhetővé tevő rendezésében végül is elviselhető a cselekmény mélyseges üressége.

Nagyjából ennyi mondható el a Kihallgatás című produkcióról is, amit ebben az esetben viszont súlyosbít az, hogy krimiről lenne szó. Gyilkossági ügyben nyomoz két rendőr. Nem a helyszínen, hanem az irodájukban. Az egyik, a főnök, okos (*Hevér Gábor*), a másik, a besztott (*Molnár Gusztáv*) ostoba. Ebből helyből rengeteg viccet lehet legyártani.

Gyanúsított is van: gazdag, éles elméjű, öntudatos aranyifjú (*Mohai Tamás*). Innen is ered sok poén és kiélezett szituáció – lényegében egyenlő erők küzdenek. Dörzsölt szakértő is érkezik (*Thuróczy Szabolcs*), ráadásul kerekesszékben – a színész a cinikus okosságot hozza, a kerekesszék meg újabb szint, hangulatot, élethelyzetet.

A többmenetes szócsata sokféle ágazik, sokféle fordulatot hoz, némelyik elágazásáról azt sem tudni, vajon mennyi igazságot és mennyi taktikai hazugságot tartalmaz. A lebegtetés nyilván szándékos, de nem annyira ügyes, hogy szórakoztató is legyen. Annyi azért csak kiderül, hogy a valódi tettes minden bizonnyal a nyomozást vezető rendőr. Úgyhogy akár oidipuszi figurának is vélhetnénk, ha nem lenne két alapvető különbség: Oidipusz nem tudja, hogy ő maga a tettes, viszont meg akarja találni a gyilkost, míg az itteni rendőr nagyon is jól tudja, hogy saját magát kellene megtalálnia, és ezt nagyon is nem szeretné.

Dömötör Tamás, a mű írója és rendezője befelé még elég ügyesen megtalálja a járható ösvényeket a szövevénybe, kifelé azonban mintha nem látná az utat. Nem igazán erős, viszont túlságosan is kiszámítható poén, hogy „valami kínaira” próbálják kenni a bűntettet. ●

Bécsben a hatvanas évek magyar épületei

Bécs egykor legmagasabb házában, az 1955-ben tető alá került, húszemeletes Ringturm-ban ismét magyar kiállítást rendeztek. Hagyomány már, hogy a biztosítók székházának aulájában galéria működik, ahol sorozatban mutatják be Kelet-Európa országainak 20. századi építészetét. A sorozat szervezője, *Adolph Stiller* most éppen a negyvenhatodik tárlatot rendezzi, „Magyarország – a hosszú hatvanas évek építészeté” címmel. Május 26-ig lesz látható.

Előzménye 2014-ben a „Magyarország – az újraébredés építészeté” című tárlat volt, amely az 1945 és 1960 közötti időszakot dolgozta fel. Mindkettőben közreműködtek az Építészeti Múzeum egykori munkatársai, *Hadik András* és *Fehérvári Zoltán* művészettörténészek.

A „hosszú hatvanas évek” az építészetben már 1955-ben elkezdődött, és tartott körülbelül 1971-ig. Ebben a szocreál utáni időszakban nálunk a lakásokra koncent-

rált az iparág, az 1960-tól kezdődő másfél évtizedben több mint egymilliót adtak át. Jóllehet a hatvanas évek végére a szovjet mintájú házigyári panel került túlsúlyba, a nyitás politikájának részeként sok olyan ház is megvalósulhatott, amely a nyugati trendekhez illeszkedett.

A rendezők főleg az utóbbiak közül ke-restek példákat. Bemutatták például a *Gá-doros Lajos* és *Németh István* által az 1959-es brüsszeli világkiállításra tervezett nagy sikerű magyar pavilont. Megannyi budapesti példát is hoztak (bár kedvencük *Zal-aváry Lajos* jászberényi termálfürdője volt), egyebek közt az óbudai kísérleti lakótelepet, a *Tenke Tibor* tervezte Budafoki úti, *Iványi László* Tulipán utcai teraszházait, *Schmidt Lajos* Naphegyre lépcsőző lakóépületeit vagy *Farkasdy Zoltán* és *Jánossy György* budavári foghíjbeépítéseit.

De meggyőző példákat láthatunk középületekből is: a kiállítás plakátképe *Szrogh György* Budapest szállója, amely ma is elegánsnak hat, nemkülönben *Pintér Béla* közelmúltban lebontott Kossuth téri MTE SZ-székháza vagy *Pázmándi Margit* Várkertbazár-beli ifjúsági parkja. A BHG 1963-ban elkészült épületét pedig azért említjük meg, mert éppen a BUDAPEST folyóirat egy régi, XI. kerületi mellékletének címlapján jelent meg, s ezt is örömmel láttuk a kiállításon, amely ősszel Budapestre, a Fugába is eljön. ● (Cs. L.)

Az idei Ünnepi Könyvhéten a **Városháza Kiadó** és a **BUDAPEST folyóirat** közös pavilonjában találkozhatnak szerzőinkkel, dedikáltathatják könyveiket.

Megvásárolhatják a Kiadó korábbi köteteit, a BUDAPEST korábbi lapszámait, előfizethetnek a folyóira-ra.

június 9. (péntek) 15 órakor **N. Kósa Judit** *Elveszített névjegyek* című könyvét és korábbi könyveit;

június 9. (péntek) 16 órakor **Tomsics Emőke** *Budapest Atlantisza* című könyvét;

június 10. (szombat) 15 órakor **Jolsvai András** *Zárom soraidat* című könyvét;

június 11. (vasárnap) 14 órakor **Buza Péter** *Bandusia forrása* című könyvét és korábbi könyveit dedikálja.

SZERETETTEL VÁRJUK!

Városháza Kiadó

Summa Artium

Bruno Bourrel: Cigaretteszármazék/Budapest, 190000

KÉPLET

**Budapesti streetfotó
a kezdetektől napjainkig**

**Kiállítás a Kiscelli Múzeumban
2017. április 21. – 2017. június 25.**

1037 Budapest, Kiscelli u. 108. — www.kiscellimuzeum.hu

VÁROS – EMLÉKEZET – KÖZÖSSÉG

Megközelíthető a 17-es, a 19-es vagy a 41-es villamossal
a Szent Margit kórházig utazva

forrás: FORTEPAN – fotó: Berkó Pál

